

SZAKDOLGOZAT

Molnár Krisztián István

2023

**BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS SZAK
NAPPALI TAGOZAT
GAZDASÁGDIPLOMÁCIA SPECIALIZÁCIÓ**

**A VISEGRÁDI NÉGYEK KAPCSOLATRENDSZERE A NYUGAT-
BALKÁN ORSZÁGAIVAL 2010 ÉS 2019 KÖZÖTT**

Belső konzulens: Dr. Ferkelt Balázs

Készítette: Molnár Krisztián István

Budapest, 2023

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	5
2	Szakirodalom elemzés	8
3	A Visegrádi Négyek és a Nyugat-Balkán bemutatása	12
3.1	A Visegrádi Négyek fejlődésének szakaszai	12
3.2	A Nyugat-Balkán térségének jellemzői	17
4	A Visegrádi Négyek és a Nyugat-Balkán kapcsolatrendszerének vizsgálata	21
4.1	A Nyugat-Balkán mint a Visegrádi Négyek külpolitikájának és külgazdaságpolitikájának fontos területe	21
4.2	A V4 és a Nyugat-Balkán közötti kapcsolatok mélyítésére használt módszerek	28
4.3	A Visegrádi Négyek viszonya az Európai Unió bővítéséhez a Nyugat-Balkánon	33
4.4	A Visegrádi Együtműködés külpolitikai eredményei a Nyugat-Balkánon az EU bővítéspolitikájával kapcsolatban	40
5	Következtetések	45
6	Irodalomjegyzék	49

Ábrajegyzék

1. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Bosznia-Hercegovinával a kereskedelmük arányában	22
2. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Horvátországgal a külkereskedelmük arányában	23
3. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Montenegróval a külkereskedelmük arányában	24
4. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Szerbiával a külkereskedelmük arányában	24
5. ábra EU további bővítését támogatók aránya a V4 országokban 2010-ben	35
6. ábra EU további bővítését támogatók aránya a V4 országokban 2018-ban	35
7. ábra Vásárlőerő-paritáson mért egy főre jutó GDP a Nyugat-Balkán országokban és Bulgáriában	44

1 BEVEZETÉS

A Visegrádi Együtműködés négy kelet-közép európai ország tömörülése, amely a régióban végbe menő rendszerváltoztatások során jött létre és melynek fő célja az újonnan önállósuló országok transzatlanti integrációjának elősegítése volt. Azóta ezt a célt mind a négy ország elérte 2004-ben és így szükségszerűen az együtműködés céljai is változtak. Az országcsoport kollektíven és egyenként is aktív külpolitikát folytat a térségben, hogy érdekeiket érvényesíteni tudják. Ennek az aktív külpolitikának a része a Nyugat-Balkán országaival való együtműködés bővítése és azok európai integrációjának előmozdítása, amely törekvések a jelen szakdolgozat témáját is adják a 2010 és 2019 közötti időszakra fókuszálva.

A kutatás relevanciáját az adja, hogy a Visegrádi Négyek országai számára fontos az Európai Unió keleti irányú bővítése, hiszen az őket körülvevő országokról van szó és már így is fontos kapcsolatokkal rendelkeznek a vizsgált államokkal. Ennek ellenére kevés tanulmány foglalkozik kifejezetten a csoportosulás nyugat-balkáni kapcsolatrendszerével, így kutatásom összefoglalást adhat a területen történt változásokról, eseményekről a vizsgált, 2010 és 2019 közötti időszakban.

Az előzőekben említett keleti irányú bővítés azonban nem csak a V4 országok célja és érdeke, hiszen a régió több országa is tagjelölt státusszal rendelkezik már és céljuk az Európai Unióhoz való csatlakozás elérése. Ezek közé az országok közé tartozik a vizsgált területen Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Szerbia, valamint a 2013-ban csatlakozó Horvátország is releváns a kutatás időkereteit illetően. Emiatt fontos megvizsgálni, hogy milyen kapcsolatokkal rendelkeznek már most a visegrádi országok a Nyugat-Balkánon és milyen módon ápolják azokat.

Annak érdekében, hogy megfelelő képet kapjunk ezekről a módszerekről érdemes elemezni, hogy az egyes országok milyen konkrét tevékenységet folytatnak a kapcsolataik elmélyítése érdekében és hogy melyek a leghatékonyabb módszerek. Ezáltal megismerhetjük azt, hogy mely országok a legsikeresebbek ezen a területen és azt is, hogy melyeknek lenne érdemes átvenni gyakorlatokat a másiktól a fejlődésük érdekében.

A kutatásom célja, hogy megvizsgáljam mely nyugat-balkáni állammal a legkiterjedtebbek kollektíven a V4, és az egyes V4 tagországok kapcsolatai, ezáltal megismerve azt, hogy mely országok azok, amelyekkel már kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezik a Visegrádi Együtműködés, valamint mely másik országokkal lenne érdemes bővíteni, tovább mélyíteni azokat.

Azonban nem csak a kapcsolatok mélységének megismerése a cél, hanem az is, hogy mely V4 országok a legaktívabbak ebben a viszonylatban, melyik ország az, amelyik a legnagyobb hangsúlyt fekteti a Nyugat-Balkán országaival való kapcsolatépítésre. Ezzel egyidejűleg az országok által használt módszerek meg- és felismerése által a leghatékonyabb eszközök megtalálása is cél.

Az előző célhoz kapcsolódóan pedig be szeretném mutatni, hogy miképp léphetne fel hatékonyabban a négy ország egyenként és a négy ország kollektívan is, hogy érvényesíthessék azok külpolitikai, gazdasági érdekeit.

Összességében pedig dolgozatom középpontjában az áll, hogy a fent felsoroltak alapján összefoglaljam a V4 Nyugat-Balkánon elért eredményeit 2010 és 2019 között és ezáltal elemezni azt is, hogy hogyan lehet képes hatékonyan fellépni a jövőben az országcsoport a nyugat-balkáni érdekei eléréséért.

A szakdolgozatom a következő négy kutatási kérdés köré fog épülni:

- Miért van a V4 országok külpolitikájának fókuszában a Nyugat-Balkáni régió?
- Milyen területeken és hogyan mélyítik kapcsolataikat a vizsgált országok, hogyan tudnák ezt még hatékonyabban megtenni?
- Miért érdeke a V4-nek a nyugat-balkáni országok Európai Unióhoz való csatlakozása?
- Milyen sikereket tudott elérni a Visegrádi Együttműködés és azok országai az EU bővítéspolitikája és a Nyugat-Balkán viszonyában 2010 és 2019 között?

A fenti kutatási kérdések lefedik a jelen szakdolgozatban elérni kívánt célokat és biztosítják azt, hogy a téma valamennyi aspektusát meg lehessen vizsgálni. A témában eddig íródott szakirodalmak nem igazán tértek ki arra, hogy miért fontos a V4-ek számára az, hogy figyelmet fordítson a Nyugat-Balkánra, valamint az itt feltett kérdéseket sem veszik sorba, nem nagyon található olyan forrás, amely mindegyikre kitérne, szakdolgozatom ebből a szempontból is hiánypótló. Így ezen kérdések felhasználásával szakdolgozatom egy összefoglaló képet nyújtana a témával kapcsolatban az eddig született szakirodalom és egyes adatok elemzésén keresztül, ami alapján meg tudjuk majd állapítani hogyan fejleszthetnék a Visegrádi Együttműködés országai a Nyugat-Balkánnal kapcsolatos politikájukat.

Végezetül pedig kijelölném jelen szakdolgozatom pontos tárgyát, amely a Visegrádi Együttműködés országainak (Magyarország, Szlovákia, Csehország és Lengyelország) a Nyugat-Balkánon található államokkal való kapcsolatrendszerének bemutatása. A Nyugat-

Balkáni régiót a kutatásom során leszűkítettem Bosznia-Hercegovinára, Horvátországra, Montenegróra és Szerbiára. A kapcsolatrendszer vizsgálata során a cezúrát a 2010 és 2019 közötti időszak jelenti mert a 2010-ben véget ért gazdasági világválság után a Visegrádi Együttműködés új lendületet kapott, valamint mert 2019 végével, 2020 elejével jelent meg Európában is a Covid-19 világjárvány, ami hatással volt a Visegrádi Négyekre is.

2 SZAKIRODALOM ELEMZÉS

A Visegrádi Négyek együttműködésének formáját és sikerességét az uniós tagságuk 2004-es elérése óta többféleképpen is feldolgozták már, viszont az ehhez használt módszerek valamelyest eltérhetnek egymástól (Dangerfield, 2014; Walsch, 2015). Dangerfield munkájában leginkább a szakirodalmak kutatására, feldolgozására, valamint az egymást váltó V4 elnökségek nyilatkozatainak vizsgálatára hagyatkozik, míg Fawn sokkal inkább a személyes véleményekre volt kíváncsi kutatása során a nyugati percepciók jobb megismerését biztosítva, ennek érdekében a régióban dolgozó vagy régebben itt dolgozó diplomatákat interjúvolt meg, akiknek kijelentéseit összevetette, ütköztette azzal, hogy milyen hivatalos kijelentései, nyilatkozatai voltak a Visegrádi Négyeknek, valamint azzal, hogy az akadémiai kiadványokban és médiakommentárokból milyen nézetek, vélemények jelentek meg az országcsoportról és együttműködésük sikerességéről. A különböző módszerek ellenére hasonló következtetésekre jutott mindkét szerző, mégpedig arra, hogy a Visegrádi Négyek sikeresen tudták összehangolni munkájukat és olyan erővé nőttek ki magukat a 2010-es évekre, amely képes befolyásolni az Európai Unió döntéshozatalát, azokban a kérdésekben, amelyekben képesek összefogni ezek az országok. Fontos szereplőjévé váltak a V4-országok az EU integrációjának bővítése és külpolitikájának területén, de fontos megemlíteni, hogy egyik tanulmány sem azt állítja, hogy nagy mértékben befolyásolni tudnák ezeket a folyamatokat, de például képesek egyes politikák bevezetését megállítani vagy elérni azok módosítását. Kiemelik, hogy ezek az országok nagymértékű tudással rendelkeznek a Nyugat-Balkán, valamint a Keleti Partnerség országaival kapcsolatban, ami miatt fontos szereplői ennek a régiónak és emiatt is játszanak jelentős szerepet az integráció további bővítésében. A pozitívumok ellenére mind Fawn mind pedig Dangerfield arra jutott, hogy vannak korlátai az Együttműködésnek, amiket meg kell ugraniuk a jövőbeli fejlődésük érdekében, ami által az Európai Unióban egy fontos branddé válhatnak.

A négy ország Nyugat-Balkán felé irányuló külpolitikájáról számos tanulmányban értekeztek már, úgy, hogy a csoport egészét vizsgálták, legtöbb esetben a szakirodalmak, külügyminisztériumi és közös nyilatkozatok elemzése útján (Griessler, 2018; Orosz, 2017; Strážay, 2012; Tóth, 2015). A Visegrádi Négyek országainak hasonló földrajzi elhelyezkedése és történelme miatt hasonló külpolitikai céljai is vannak, többek között ez volt az egyik indoka annak, hogy 1991-ben úgy döntöttek, hogy együttműködésbe kezdenek, ekkor még annak érdekében, hogy elérjék a NATO-hoz és az EU-hoz való csatlakozásukat. Miután pedig elérték ezeket a célokat, új területeket kerestek, ahol együtt tudnak működni és a Nyugat-Balkánt jelölték ki, mint fontos kooperációs partner és mint a külpolitikájuk egyik fő cél régiója. Az

hogy szorosabb kapcsolatokat építenek ki ezen régió országaival elősegíti a biztonsági helyzet javulását valamint az országok gazdasági relációi is mélyülnek, ami mindkét fél számára előnyös lehet (Griessler, 2018). Ez, hogy mélyüljön az országok közötti együttműködés, mindegyik V4 ország számára fontos kisebb-nagyobb mértékben, ami miatt különböző programokat, pénzalapokat is létrehozta, hogy ezzel segítsék a nyugat-balkáni régiót, ami leginkább azért érdeke mind a négy tagállamnak, hogy az 1990-es években a volt Jugoszlávia területén kirobbanó konfliktusokat megtapasztalva, elősegítsék a biztonság és stabilitás fenttartását a régióban. Az Európai Unió egészét érintő folyamatokat tekintve a V4 országok mindenképpen hozzájárultak ahhoz, hogy napirenden tartsák az EU déli irányú bővítését, de a döntéshozatalban leginkább csak az Unió fősodrát követik, ahelyett, hogy ők maguk formálnák aktívan a bővítéspolitikát (Orosz, 2017). A már Orosz által is megemléített eszközök mellett különböző fórumok, programok, találkozók, tudástranzferek, valamint nemzetközi intézmények keretein belül támogatják a Visegrádi Együttműködés országai a nyugat-balkáni államok európai integrációját és az ez irányú törekvéseit, 2004 óta pedig mindezt teszik az Európai Unión belül. Ezen kívül a V4 úgy is segít ezeknek az országoknak, hogy egyfajta példaként áll előttük arról, hogy hogyan lehetséges működtetni egy regionális együttműködést, aminek kiépítését az EU el is várja tőlük. Magát az együttműködést pedig tovább mélyíthetik a régióban megvalósuló energiabiztonsággal kapcsolatos beruházások és a közlekedési hálózatok további bővítései (Tóth, 2015). A visegrádiak és a Nyugat-Balkán kooperációjának további lehetőségeit tekintve úgy tűnik, hogy azok még egyáltalán nem merültek ki és van lehetőség a fejlődésre. A Nyugat-Balkán keresi annak a lehetőségét, hogy olyan együttműködésben vehessen részt, amely a közép-európai, kelet-közép-európai régió stakeholdereit magába foglalja, amire remek lehetőséget ad a 2010-es évektől egyre intenzívebben összefogó V4 és annak kibővített V4+ formátumai. Emellett továbbra is úgy tűnik, hogy a két országcsoport között a politikai együttműködés és a mélyebb európai integráció segítése lesz előtérben, a jövőben pedig fontos lesz, hogy a Visegrádi Négyek összehangolják politikájukat az EU szintű döntéshozás terén, hogy fentmaradjon és előre mozdulhasson a V4-Nyugat-Balkán kapcsolat (Strážay, 2012).

A Visegrádi Együttműködés külpolitikájáról több olyan tanulmány is született már, amely egyes tagországok saját külpolitikáját elemzi azokon a területeken, amelyek csoportszinten is fontosak, ezen dolgozatok szerzői is leginkább szakirodalmak, külpolitikai stratégiák vizsgálata, valamint interjúk alapján dolgoztak (Adameczyk, 2022; Huszka, 2017; Koran, 2011). Az egyik ilyen elolvasása után megtudhatjuk, hogy Lengyelország számára a Nyugat-Balkán

mindig is másodlagos szerepet élvezett, sokkal inkább a Keleti Partnerség országaira koncentrálnak. A Nyugat-Balkánhoz kapcsolódó politikájukat 2004-ig a NATO és EU csatlakozásuk elérésének vetették alá és leginkább nyugati szövetségeseik pozícióját vették fel, őket követték. A lengyel külpolitika így ebben a viszonylatban passzívnak mondható és amikor aktívabb is lett, akkor is inkább csak rövid távon, nem volt sosem konzisztens, hosszú távú stratégiájuk. Ez az alacsony érdekelttség annak is köszönhető, hogy nincsenek erős gazdasági kapcsolataik ezekkel, az ebbe a régióba tartozó országokkal. A szerző szerint viszont ennek ellenére fontos lenne, hogy a lengyelek aktívabbak legyenek a Nyugat-Balkánon, azt megelőzendő, hogy Kína és Oroszország nagyobb befolyást szerezzen itt, és hogy elősegítsék a térség stabilizációját és demokratizálódását (Adamczyk, 2022). Magyarországgal kapcsolatban pedig azt vizsgálták, hogy nem ellentmondásos-e az, hogy sok politikaterületen nem ért egyet az ország az Európa Unióval, viszont folyamatosan támogatja az integráció bővítését, mindezt a „liberális kormányköziség” vagy angolul „liberal intergovernmentalism” teóriája alkalmazásával tették. A 2010-es évek közepén kibontakozó migrációs válság során a magyar kormánynak sikerült pozícióját konszolidálni a Nyugat-Balkánon és a térség országainak vezetőivel jó kapcsolatot kiépítenie. Viszont ezzel egyidejűleg a nyugati EU tagállamoktól izolálta magát így nem tudta érdemben befolyásolni a bővítéspolitikát, ennek ellenére képes volt sikereket elérésére például a szerbiai magyarok ügyében. Mivel az ország nem követi és tartja be az Európai Unió összes alapvető értékét és ezáltal valamelyest izolálta is magát, ezért nem elég hiteles a többi országgal szemben ahhoz, hogy befolyásolni tudja, hogy az egyes tagjelölt vagy potenciális tagjelölt országokkal szemben milyen politikát folytasson az EU (Huszka, 2017).

Végül pedig az egyes nyugat-balkáni országok szempontjából vizsgált V4-kapcsolatokról szóló dolgozatokról írnék (Božić Miljković, 2021; Walsch, 2015). Szerbia és a Visegrádi Négyek kapcsolatát gazdasági irányból közelítették meg, ennek a tanulmánynak pedig az volt az alaphipotézise, hogy a közös kulturális és történelmi múlt, a földrajzi közelség, valamint a hasonló gazdasági átmenettel kapcsolatos tapasztalatok ösztönzőként hathatnak az együttműködés elmélyítésére. Ennek vizsgálatára a V4 országok és Szerbia közötti kereskedelmi adatok elemzése és a „Poisson Pseudo Maximum Likelihood Model-t” használta a szerző. A kutatás eredményeként azt állapították meg, hogy Magyarország az, aki a legmélyebb, legkiterjedtebb gazdasági kapcsolatokkal bír Szerbiával, a többi V4 ország ezt a szintet nem is igazán tudja megközelíteni sem, de ez az együttműködés lehetne intenzívebb is látva azt, hogy milyen lehetőségek rejlenek Szerbiában. Ezen túl Szerbia külkereskedelmének

kétharmadát az EU-val folytatja, így a visegrádi országok emiatt is fontosak számára. A már említett modell felhasználásával pedig megállapítást nyert, hogy az országok közötti távolságok negatívan befolyásolják a gazdasági kapcsolatokat, de az olyan puhább tényezők, mint a korrupció kontrollja, a kormányzás hatékonysága, valamint a jogállamiság elvének érvényesülése pozitívan hat ezekre a relációkra (Božić Miljković, 2021). A Bosznia-Hercegovinával kapcsolatos tanulmány viszont kevésbé támaszkodik a kvantitatív adatokra, sokkal inkább kvalitatív interjúkra, szakirodalmakra hagyatkozott. Ezek alapján kiderült, hogy a Visegrádi Négyek aktív aktornak számítanak Bosznia-Hercegovinában a diplomáciai jelenlétüknek és különböző projektnek köszönhetően, amelyekkel segítik az ország európaizálódását. Az országot érintő külső kommunikációjában a V4 egységesen lép fel, így nem veszik el a hangja a többi itt jelen lévő országgal szemben. Ami előnyt jelent a visegrádiak számára az az, hogy semleges szereplőnek számítanak például Horvátországhoz képest, emiatt jobban el lehet hinni róluk, hogy nem csak saját érdekeik elérése miatt cselekednek úgy, ahogy. A pozíciójuk javítása érdekében jó ötletnek tűnhet szorosabban együttműködni Ausztriával és Szlovéniával, valamint a nemzetközi intézményekben aktívabban fellépni (Walsch, 2015).

3 A VISEGRÁDI NÉGYEK ÉS A NYUGAT-BALKÁN BEMUTATÁSA

3.1 A Visegrádi Négyek fejlődésének szakaszai

A kutatás témájának jobb megismerése érdekében fontos visszatekinteni a Visegrádi Négyek történelmére, valamint az együttműködés alakulására, annak fejlődésére. A Kelet-Közép Európában található mai országok elődjai már a 14. században is szövetségre léptek egymással. Ez 1335-ben történt meg, amikor is Károly Róbert magyar király invitálására a cseh és lengyel király Visegrádon találkozott. A három király találkozásának eredményeképpen rendezésre került a Cseh Királyság és a Lengyel Királyság közötti ellenséges viszony, valamint katonai szövetség jött létre a három uralkodó között a Német-római Birodalommal és az osztrák hercegség ellenében, Károly Róbert és a lengyel király Nagy Kázmér megegyeztek, amennyiben valamelyikük fiú utód nélkül hal meg, akkor a trónjukat a másik fél vagy annak örököse kapja meg, továbbá „megállapodtak gazdasági, kereskedelmi és politikai szövetségről, amelynek keretében magyar–cseh közös valutarendszert vezettek be” (Sáringér, 2018).

1990-ben Magyarországon az első demokratikus választások után Antall József lett a miniszterelnök, az az Antall József, aki történészként történelmi és geopolitikai szempontokból vizsgálta Magyarország helyzetét a világban és kiforrott külpolitikai koncepcióval rendelkezett. Ennek a koncepciónak volt része egy a környező országokkal közösen létrehozandó együttműködés, aminek ötletét először 1990 novemberében osztotta meg Václav Havel csehszlovák- és Lech Wałęsa lengyel elnökkel az EBEÉ (Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet) párizsi csúcsertekezlete közben. Ennek az ötletnek a részleteit még ugyanezen év szeptemberében vázolta fel Helsinkiben az európai jobbközép pártok uniójának ülésén. A terve az volt, hogy a három ország, Magyarország, Lengyelország, valamint Csehszlovákia, kiválik a Varsói Szerződésből és létrehoznak egy a Nyugat-európai Unióhoz hasonló szervezetet, ami köztes intézményként szolgálhatott volna addig amíg nem veszik fel őket a NATO-ba, ám végül a terv ebben a formájában nem valósult meg (Sáringér, 2018).

A Visegrádi Szerződés aláírását több külügyminiszter-helyettesi szintű, a három ország között történő egyeztetés is megelőzte, amely fórumot lengyel kezdeményezésre hoztak létre 1990 augusztusában. Az első ilyen ülés 1990 október 18-án került lebonyolításra, amely során meghatározták, hogy az addigi tapasztalatok alapján milyen területeken lehetséges a kapcsolatok erősítése, ezt az eseményt további konzultációk követték, amelyeken egymást segítő elképzeléseket osztottak meg egymással, nagy hangsúlyt fektetve az európai integrációban való részvételre és a három országot, valamint a térséget érintő problémákra. A Szerződés aláírása előtt még a három állam külügyminisztere Budapesten találkozott egymással

1991. január 21-én, ahol a felek a Varsói Szerződés lebontásáról és a visegrádi csúcstalálkozó időpontjáról egyeztettek. A csúcstalálkozót eredetileg januárban tartották volna, ám a Baltikumon zajló események miatt elhalasztották azt, de a külügyminiszterek megállapodtak, hogy február közepéig lehetőleg sort kerítenek rá. Végül 1991. február 15-én, Visegrádon találkozott egymással Václav Havel csehszlovák-, Lech Wałęsa lengyel elnök és Antall József magyar miniszterelnök, ahol aláírták a nyilatkozatot amely alapján létrejött a Visegrádi Hármak együttműködése (Sáringner, 2018).

A nyilatkozatban a három ország megfogalmazta azokat a főbb prioritásokat, amelyekben egyetértettek és amelyekben szükség volt arra, hogy közösen cselekedjenek. Ezek a pontok a következők voltak:

- „Állami függetlenség és demokrácia biztosítása;
- Totalitárius rendszer maradványainak lebontása;
- A parlamenti demokrácia és jogállam kiépítése;
- Az európai vérkeringésbe való becsatlakozás;
- Korszerű piacgazdaság megvalósítása” (Takács, 2006)

Ezek közül is az egyik leglényegesebb prioritása a három ország külpolitikájának a negyedik volt, az európai integráció elérése, a csatlakozás az Európai Unióhoz, vagy akkori nevén Európai Közösségekhez (EK). Ennek egyik feltétele volt az Európa Tanácshoz való csatlakozás, hiszen ezzel is kifejezték az államok elköteleződésüket a demokrácia és az emberi jogok irányába. Először Magyarország tudott csatlakozni a szervezethez a három ország közül, még 1990. november 6-án, majd őket követte Csehszlovákia a következő év februárjában és végül Lengyelország novemberben. Az EK egyik első kezdeményezése a volt szocialista, kelet-közép európai országok integrációja érdekében a PHARE program létrehozása volt, amelynek keretein belül vissza nem térítendő segélyeket folyósítottak ezeknek az országoknak. A program elnevezésében a P és a H betű Lengyelországra (Poland) és Magyarországra (Hungary) utalt, hiszen ezekben az országokban támogatták először a piacgazdaságra való áttérést majd 1991-ben a Cseh és Szlovák Köztársaságot is bevonták a programba (Sáringner, 2018).

Fontos lépés volt az Együttműködés első szakaszában a Central European Free Trade Agreement-ről való megállapodás aláírása. Ez 1992. december 21-én történt meg, melynek három célja is volt. Az első, amely az előző bekezdésben taglaltakhoz is kapcsolódik az az, hogy a három ország ezzel is mutatta az EK felé a hajlandóságukat és képességüket az együttműködésre, a második, hogy ezzel elkötelezték a tagállamok magukat arra, hogy

létrehoznak egymás közt egy szabadkereskedelmi övezetet, ami már szintén segítette őket abban, hogy felkészüljenek az EK csatlakozásra, hiszen az EK tagállamok között is szabadon folyt a kereskedelem, a harmadik pedig az, hogy a KGST megszűnése által okozott versenyhátrányt csökkentsék (Sáringer, 2018; Takács, 2006).

„1991. december 16. és 17. között Magyarország, a Cseh és Szlovák Köztársaság és Lengyelország képviselői aláírták az Európai Közösségekkel a társulási megállapodást, az úgynevezett Európai Megállapodást. A szerződő felek kialakították a politikai együttműködés intézményrendszerét, és a kétszer ötéves aszimmetrikus vámlebontás után a teljes ipari szabadkereskedelmet célozták meg. Az Európai Megállapodásokban részes országok célja a teljes jogú tagság elérése volt. Erre azonban a Közösség a társulási szerződésekben kötelezettséget nem vállalt” (Sáringer, 2018). 1993-ban az Európai Unió, észlelve az integrációs folyamat lelassulása miatti elégedetlenséget a kelet-közép európai országokban, a júniusban tartott koppenhágai csúcson kinyilvánította, hogy a visegrádiak számára lehetőség van a teljes jogú tagság elérésére és a különböző piacra lépési akadályok lebontásának felgyorsítására. Ezután pedig 1994-ben az EU kezdeményezte, hogy a társulási megállapodással rendelkező országokkal rendszeresen folytassanak párbeszédet miniszteri és bizottsági elnöki szinten és kijelentette, hogy a visegrádi országokat egységes blokként kívánja kezelni. Az Unió részéről ez az időhúzás azért volt érthető mert nem akartak úgy felvenni új tagokat, hogy az a közösségre gazdaságilag hátrányos legyen, ez a veszély azért is állt fent, mert ezek a kelet-európai országok nem voltak annyira fejlettek gazdasági értelemben, mint például az előzőleg felvett Ausztria, Finnország vagy Dánia. Ezen felül az EU intézményrendszere reformokra is szorult, így az 1996-os, az Amszterdami Szerződést kidolgozó értekezleten való egyeztetésig nem akart komolyabb tárgyalásokat kezdeni az újonnan csatlakozni vágyókkal. Mindenesetre 1994-ben Magyarország és Lengyelország hivatalosan is kérte, hogy teljes jogú tagként vegyék fel őket az Unióba (Takács, 2006).

Ezt az első kezdeti időszakot folyamatos kooperáció jellemezte a három ország között, ami elősegítette a társulási szerződés hatékony végrehajtását, folyamatos volt a társadalmi, jogi, politikai, intézményrendszeri adaptáció. A V3 és az EK közötti kapcsolatokat egyfajta egységesítő tendencia jellemezte és az integrációra való törekvéseket az EK is pozitívan értékelte. A jó együttműködés megtartása és fejlesztése érdekében a magyar diplomácia úgy gondolta, hogy tovább kell javítani a tagországok közötti egyeztetési gyakorlatokat és ki kell terjeszteni azokat a gazdasági, a társadalmi és a politikai élet minden részére, mert az egymás közötti szorosabb kapcsolat erősítheti az európai integrációt is. Ezen túl, Brüsszelben, a soros

elnökség országában, a jelentősebb nemzetközi szervezetek székhelyein intézményesíteni szerették volna az egymás közötti együttműködést (Sáringer, 2018).

Viszont a kezdeti jól működő együttműködést megszakította Csehszlovákia kettéválása, ekkor az országcsoport Visegrádi Négyekre (V4) alakult, és innentől kezdve elkezdett veszíteni jelentőségéből a kooperáció, fellazult, habár bizonyos területeken, mint az agrár- és biztonságpolitika, továbbra is együtt tudtak dolgozni az országok (Sáringer, 2018). Ennek magyarázatára különböző okokat is találhatunk, az egyik ilyen a különütasság és az országok közötti versengés lehet, ami elősegítette közöttük egy feszültebb viszony kialakulását. Ez leginkább Magyarország és Szlovákia esetében volt megfigyelhető, például Bős-Nagymaros ügyében vagy az állandó konfliktusforrást jelentő szlovákiai magyar kisebbség helyzete. A V4-ek közötti együttműködés háttérbe szorulásának további oka volt Vladimir Mečiar szlovák kormányfő és az általa folytatott politika. Ő Oroszországgal szemben másfajta politikát folytatott a többi tagállamhoz képest, amit azzal lehet indokolni, hogy Szlovákia függetlenedésével sokkal jobban előtérbe került az ország függősége Oroszországtól (Takács, 2006). Érdemes lehet még megemlíteni Mečiar nacionalista politikáját is, valamint azt, hogy a korabeli cseh kormány és az azt vezető Václav Klaus miniszterelnök elkezdte lebecsülni a Visegrádi Együttműködés jelentőségét. A politikai konzultáció hiányának ellenére a CEFTA keretein belül mélyült a gazdasági kooperáció, de ez nem pótolhatta a politikait (Sáringer, 2018).

1998-ra változások következtek be a tagországok kormányaiban. Szlovákiában Mikulas Dzurinda szerzett többséget Mečiar-ral szemben, Csehországban az integrációt és a V4-et támogató Miloš Zeman lett a kormányfő, Magyarországon pedig egy jobboldali kormány jött létre Orbán Viktor vezetésével. Ezen belpolitikai események után az országok közötti kapcsolatok újra intenzívebbé váltak, aminek köszönhetően 1998. október 21-én a visegrádi országok kormányfői Budapesten találkoztak és megegyeztek abban, hogy újraindítják „a regionális együttműködést és az európai integráció felé vezető úton egymást segítve fognak tovább haladni. Ezen kívül kijelentették, hogy Szlovákia a „visegrádi eszme része” és a demokratikus Szlovákiának helye van az együttműködésben” (Takács, 2006).

1999. május 14-én Pozsonyban találkozott a négy ország miniszterelnöke, ahol megállapodtak a V4 új működési mechanizmusáról és kijelölték azokat a területeket, ahol több konzultációra van szükség az országok között. Itt alakították ki az évenkénti rotáción alapuló elnökségi rendszert is, valamint elfogadták, hogy kormányfői szinten évente kétszer üléseznek majd (Takács, 2006). 2000-ben létrejött a Visegrádi Alap, amely a visegrádi országok kohézióját

pénzügyi eszközökkel próbálja ösztönözni. „A 2000-es évek elejétől a csoport soros elnökségeinek prioritásai megegyeztek a tagállamok uniós csatlakozásában, az Unión belüli érdekképviselésben, a schengeni csatlakozásban, a közös kül- és biztonságpolitika céljaiban. Magyarország, Csehország és Lengyelország 1999-ben, Szlovákia 2004-ben lett a NATO teljes jogú tagállama. 2004. május 1-től a Visegrádi Négyek tagországai teljes jogú tagsággal rendelkeznek az Európai Unióban. Ezzel megvalósult a V4 egyik (legfőbb) célkitűzése, az euroatlanti integráció” (Sáring, 2018).

Az EU és NATO csatlakozással teljesültek az országok eredeti céljai, amihez hozzátartozott még a jószomszédi viszony kialakítása, és a kisebbségvédelmi intézmények és garanciák létrehozása is. Ennek ellenére sikerült továbbra is fenntartani az együttműködést és tartalommal megtölteni azt, rendszeressé váltak az egyeztetések uniós és egyéb ügyekben is, aminek célja a négy ország nemzeti érdekérvényesítési képességének növelése. Az azóta eltelt években számos közös nyilatkozatot fogadtak el a V4 országai sok különböző témában, amelyek olyan stratégiai ügyeket érintettek, mint a Brexit, a zöld átállás vagy a migráció, de szakpolitikai területeken is születtek ilyen nyilatkozatok. Az ezekben megfogalmazott álláspontok egyes kérdésekben egyeznek az európai fősodorról, de másokban jelentős viták bontakoztak ki, például az uniós környezetvédelmi tervek, a migráció vagy a határvédelem kapcsán. Annak a veszélye mindig is fennállt, hogy a Visegrádi Együttműködés országai közötti belső ellentétek felszínre kerülnek, esetlegesen a túl ambiciózus napirend miatt. „Ennek ellenére azt láthatjuk, hogy a V4 sikeresen növelte a közös érdekérvényesítő képességét az EU-ban, és aktívan formálta az Európai Unió jövőjéről szóló diskurzust” (Stepper, 2022).

3.2 A Nyugat-Balkán térségének jellemzői

A Nyugat-Balkán egy geopolitikai kifejezés, amit az Európai Unió és annak döntéshozó szervei hoztak létre még a 2000-es évek elején. A kifejezés azokat az országokat foglalta magába, amelyek Dél-Kelet Európában találhatóak és akkoriban még nem voltak hivatalosan tagjelölt országok, de esélyük volt/van arra, hogy előbb-utóbb a közösség tagjaivá váljanak. Ez eredetileg hét országot jelentett, ezek a következők: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Észak-Macedónia, Montenegró és Szerbia (Dabrowski & Myachenkova, 2018). Megállapíthatjuk, hogy ezek közül Horvátország már 2013-ban csatlakozott az Európai Unióhoz és Koszovó kivételével, amely államot nem mindegyik EU-tagállam ismeri el, mindegyik tagjelölti státusszal rendelkezik már (european-union.europa.eu, 2023). Viszont a Nyugat-Balkán eredeti jelentéstartalmától eltérően jelen dolgozatban csak Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Montenegró és Szerbia Visegrádi Négyekkel való kapcsolatrendszerét fogom vizsgálni.

Földrajzi tekintetben ez a régió fontos összeköttetést jelent az Európai Unió dél-keleti szárnya (Görögország, Bulgária, Románia) és középső területei között (Magyarország, Ausztria) helyezkedik el. Ennek a területnek és tranzit útvonalnak a fontossága a 2015-16-os migrációs válság idején megmutatkozott, amikor is az EU és a Nyugat-Balkán együttműködésére is szükség volt, hogy le tudják zárni ezeket az útvonalakat és ezzel kontrollálni tudják az Unió területére érkezők számát (Dabrowski & Myachenkova, 2018).

Az 1990-es években a régió súlyos, nagy károkat okozó konfliktusokat élt át a jugoszláv háborúknak köszönhetően, amelyek közül az első 1991. június 25-én kezdődött el, amikor is Horvátország és Szlovénia egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét, nem sokkal ezután pedig harcok is kitörték a horvát, szlovén és jugoszláv alakulatok között. Ezzel megkezdődött az a folyamat, amely végén Jugoszlávia széthullott a hét ma is létező utódállamra (Radovic, 2004).

Ezeknek a múltbéli konfliktusoknak sok esetben kihatása van a jelenre is, hiszen volt, ahol ezek újabbakat szültek, amely problémák rányomják a bélyegüket a régió politikájára, gazdaságára és amelyek hátráltatják az országok Európai Unióhoz való csatlakozását. Ilyen probléma például Észak-Macedónia esete, amelynek azért kellett megváltoztatnia nevét Macedóniáról, mert Görögország sérelmezte ezt a névhasználatot, ami miatt sokáig blokkolták az ország NATO- és EU csatlakozásának előrehaladását. Szerbia, 5 EU-tagállammal és a világ számos másik országával együtt, továbbra sem ismeri el Koszovó függetlenségét, ami korlátozza lehetőségeit a nemzetközi térben, valamint az ott élő szerbek és albánok közötti békés

együttélést sem sikerült megteremtenie az államnak, ezért nemzetközi békefenntartó erők segítségére szorult. Végül pedig megemlítendő Bosznia-Hercegovina és a daytonai békeszerződés által ott létrehozott rendszer, amely rendszer a három ott élő kisebbség konföderációját hozta létre, viszont ez nagyban megnehezíti az ország központi irányítását és a nacionalista politika is problémákat tud okozni (Dabrowski & Myachenkova, 2018).

Azt is elmondhatjuk, hogy mindegyik ország szenved a nagymértékű korrupciótól, valamint a szervezett bűnözéstől, illetve sokszor nem érvényesülnek a jogállamiság elvei és az emberi jogok is csorbát szenvednek egyes országokban. Ezek, a sokszor a még nem eléggé kiforrott államszerkezet és az előző bekezdésben leírtak akadályozták azt, hogy az európai integrációban előreléphessenek a térség országai és mielőbb csatlakozhassanak az Európai Unióhoz (Dabrowski & Myachenkova, 2018).

A négy általam figyelembe vett ország tekintetében, ha a GDP-t vizsgáljuk, akkor Horvátország rendelkezik a legnagyobb gazdasággal, majd őt követi sorrendben Szerbia, Bosznia-Hercegovina és Montenegró. Ez szinte megegyezik az alapterületük és lakosságuk mérete szerinti sorrenddel, egyedül Szerbia az amelyik méretéhez képest nem a megfelelő helyen van, hiszen mind alapterület, mind lakosság szempontjából Szerbia számít a legnagyobb országnak (data.worldbank.org, 2023).

Egy a dolgozat címében kijelölt időintervallumban készült kutatás szerint a Nyugat-Balkán országainak nagy hátrányt kell leküzdeniük annak érdekében, hogy utolérjék az Európai Uniót, a közösséget, amelyhez mindegyik régióbeli ország csatlakozni szeretne, ez a céljaik között szerepel. Az ebben említett adatok alapján a Nyugat-Balkán gazdaságai nagy lemaradásban voltak az EU-tagállamokéhoz képest, hiszen a vásárlóerőparitáson mért egy főre jutó GDP-jük mindössze a negyede volt a legfejlettebb nyugati országoknak (például Ausztria, Hollandia, Belgium), de még a kelet-európai országok, amely országcsoportnak részei a Visegrádi Négyek is, ugyanilyen mérőszámainak csak a felét tudták produkálni (Sanfey et al., 2016).

Az előzőekben említett nagymértékű lemaradás ellenére viszont tudnak elérni növekedést a Nyugat-Balkán országai és az 1990-es évek vége óta fontos tényező volt ebben az Európai Unióval való kereskedelem és gazdasági integráció, mint a legtöbb 1990-től piacgazdaságra átálló országban. A vizsgált országoknak a legfontosabb kereskedelmi partnerei az Európai Unió tagállamai, valamint a szomszédos, szintén Nyugat-Balkánhoz tartozó országok, amelyek mind a négy ország esetében az összkereskedelem legalább 70%-át adják. Export tekintetében pedig ez a dominancia még inkább szembetűnő, tehát megállapítható, hogy ebben a tekintetben

a régió már most szorosan kapcsolódik az Európai Unióhoz és annak tagjaihoz. Ráadásul nem csak a kereskedelemben, hanem a külföldi közvetlen-tőkebefektetéseket vizsgálva is az Európai Unió számít a legfontosabb partnernek, ami a mélyebb EU-s integráció kialakulásával egyre csak nőhet (Dabrowski & Myachenkova, 2018).

Ezen országokon túl Oroszország is fontos partnere ezeknek az államoknak, különösen Szerbia és Bosznia-Hercegovina esetében, ez leginkább az energiahordozók terén vehető észre, de az oroszok szerepe folyamatosan csökkenni látszik. Kína és Törökország pedig inkább csak az import terén fontos szereplője a térségnek, de ez folyamatosan nő, így ezeknek az országoknak a befolyása itt a jövőben nőhet (Dabrowski & Myachenkova, 2018).

Oroszország, Kína és Törökország viszont nem csak gazdasági téren ápol kapcsolatokat a Nyugat-Balkánnal, hanem ezen országok külpolitikáinak egyik célterülete is. Oroszország, nem tekint úgy a területre, mint ahol fontos nemzeti érdekeik lennének, de ennek ellenére nem szabad lebecsülni az ország befolyását ebben a régióban, hiszen például az energiahordozók tranzitja szempontjából fontos ez a terület nekik (Bieber & Tzifakis, 2019). További kiemelendő tényező, hogy a Krím-félsziget elcsatolása, tehát 2014. óta stratégiaileg fontos területként kezeli az orosz külpolitika a Nyugat-Balkánt, ebben pedig egyik legfontosabb partnere Szerbia. A velük való szoros viszony a cári Oroszországhoz vezethető vissza, amely birodalom a szláv népek feletti őrként tekintett magára. A két ország közötti kapcsolatban fontos lépés volt, hogy Oroszország, mint állandó ENSZ Biztonsági Tanács tag nem ismerte és továbbra sem ismeri el Koszovó függetlenségét, amivel a szerb álláspontot támogatják. 2013 óta a Szerbia és Oroszország között stratégiai partnerségi kapcsolat áll fent és Szerbia ugyanezen év óta megfigyelőként részt vesz a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetében, amely egy volt szovjet tagállamok részvételével alakult katonai szövetség. Megemlítendő még Oroszország szoros kapcsolata a Bosznia-Hercegovina egyik részét képező Boszniai Szerb Köztársasággal, amelynek függetlenségi törekvéseit támogatja (Bieri, 2015).

Kína esetében egyre inkább növekszik azok száma az Európai Unióban, akik aggodalommal követik a terjeszkedésüket a régióban, hiszen az elmúlt években egyre intenzívebb gazdasági diplomáciát folytat a Nyugat-Balkánon, hogy növeljék befolyásukat, ami cserében kedvezőtlenül hat az EU érdekeire, mert felismerték, hogy a diplomáciai és gazdasági kapcsolataik mélyítésével Kína képes befolyásolni ezen országok döntéshozatalát és politikáját. Mindegyik nyugat-balkáni ország részt vesz a Kína által létrehozott 16+1 kezdeményezésben, ami eredetileg 16 kelet-közép-európai országot és Kína kapcsolatát volt hivatott elmélyíteni gyakori csúcstalálkozókra és egy kialakult intézményrendszeren keresztül. Ezentúl a régió

országai is intenzívebbé tették bilaterális kapcsolataikat Kínával, hovatovább Szerbia egy átfogó stratégia együttműködésről is megállapodott velük, és több országban nagymértékű infrastrukturális beruházásokat is véghez visz Kína (Pavličević, 2019).

Törökországot vizsgálva pedig elmondhatjuk, hogy ez a régió nagyon fontos számukra az Európával való politikai és gazdasági kapcsolataik miatt, de fontos a muszlim kisebbség miatt is. Ennek ellenére ezek az országok kevésbé fontosak, mint mondjuk az EU, az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország, de Törökországnak célja, hogy visszanyerje pozícióját, mint a régió támogatója a neo-ottomán törekvések jegyében. A törökök programja inkább a kulturális és politikai dimenzióra koncentrál, de ennek egyelőre mérsékelt eredményei vannak csak (Bieber & Tzifakis, 2019; Bieri, 2015).

A fent említett három ország próbálkozásai és terjeszkedése ellenére továbbra is nagy az Európai Unióhoz való csatlakozás iránti vágy a régió országainak lakosságának körében, annak ellenére is, hogy az integrációjuk lelassult és hogy az EU-ban az elmúlt években kicsi volt a bővítés iránti lelkesedés, valamint még mindig az EU tagállamai a régió legfontosabb kereskedelmi partnerei. Az Unió továbbra is érdekelt abban, hogy ezek az országok csatlakozzanak a közösséghez, annak érdekében, hogy közvetlen szomszédságukban, ezen a feszültséggel teli területen, biztosítani tudják a békét és a biztonságot. Azonban az Unió szigorúan jár el ezekkel az államokkal szemben és betartatja velük a feltételeit és csakis akkor fogja a csatlakozási folyamataikat előrébb vinni, ha ezek teljesülnek (Bieber & Tzifakis, 2019; Bieri, 2015). A Nyugat-Balkán európai integrációjának elősegítésében pedig nagy szerepe lehet a Visegrádi Együttműködés országainak.

4 A VISEGRÁDI NÉGYEK ÉS A NYUGAT-BALKÁN KAPCSOLATRENDSZERÉNEK VIZSGÁLATA

4.1 A Nyugat-Balkán mint a Visegrádi Négyek külpolitikájának és külgazdaságpolitikájának fontos területe

A visegrádi országok Európai Unióhoz és a NATO-hoz való csatlakozása után a Nyugat-Balkán támogatása vált az egyik közös céljává az együttműködésnek. Ezt az új elköteleződést említik is a 2004-es kromerizi nyilatkozatban, amit a négy ország akkori miniszterelnökei írtak alá és amelyben megegyeztek arról, hogy az 1991-es visegrádi nyilatkozat céljainak elérése után is tovább folytatják az együttműködést. A dokumentum ide vonatkozó részében kifejtik, hogy a Visegrádi Négyek elkötelezték abban, hogy segítsék az EU további bővítését a saját tapasztalataik megosztásával. Ez az elköteleződés kitért Kelet-Európára, valamint Délkelet-Európára is, de könnyen felismerhetjük, hogy az Unióhoz való csatlakozásra a legnagyobb esélye a Nyugat-Balkán országainak volt és van jelenleg is (Orosz, 2017; Strážay, 2012).

A V4-ek ilyenféle elköteleződésének a közös alapját több minden is adja. Először is a térség euroatlanti integrációja elősegíti a biztonság és a stabilitás fenttartását. Másodszor, a visegrádi országok tapasztalatai a szocialista rendszerből demokráciává válással, valamint az európai integrációs folyamattal kapcsolatban nagyban segíthetik a nyugat-balkáni országokat. Harmadszor, a régiós együttműködést is elősegítheti a Nyugat-Balkánon az, ha a Visegrádi Négyek megosztják ezzel kapcsolatos tapasztalataikat is. Végezetül pedig a V4-ek jobb kapcsolatokat is kialakíthatnak a balkáni országokkal a V4-en keresztül, ami bizonyára előnyökkel járna mindegyik ország számára (Orosz, 2017).

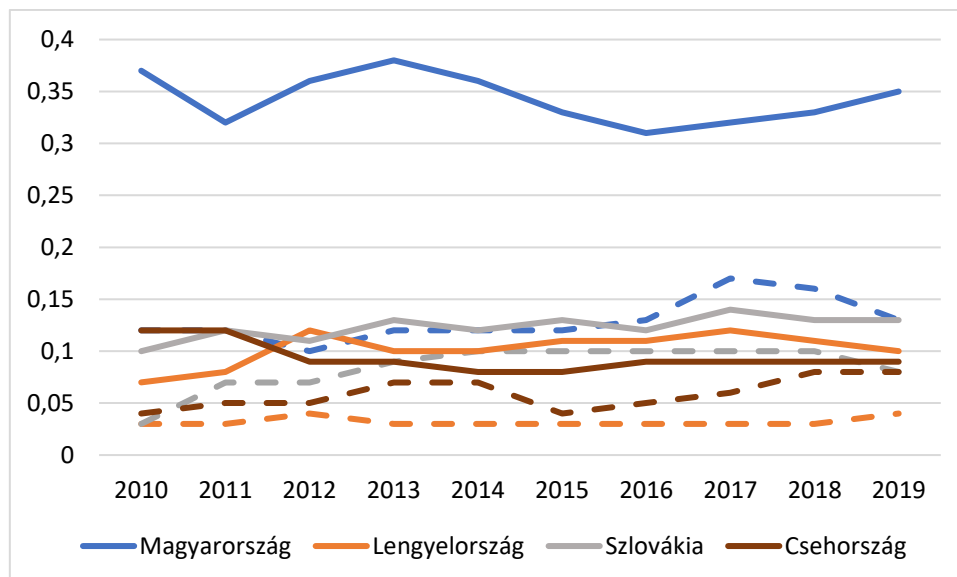
Viszont annak ellenére, hogy a visegrádiak elkötelezték magukat a Nyugat-Balkánnal kapcsolatban, hogy segítsék őket, valamint, hogy szorosabb kapcsolatokat alakítsanak ki velük, nem mindegyik tagország külpolitikájában foglal el olyan fontos helyet ez a régió, amit különböző okokra vezethetünk vissza.

Magyarország esetében a földrajzi közelség mindenképpen nagy szerepet játszik hiszen a négy ország közül ez helyezkedik el a legközelebb a Nyugat-Balkánhoz, ráadásul 519 kilométer hosszú közös határszakasza is van hazánknak ezzel a régióval. Éppen emiatt az 1990-es évek háborúinak hatásai is jobban érezhetőek voltak itt, ami miatt már régóta támogatja ezen országok európaisodását. Erős történelmi szálak is fűzik országunkat ehhez a területhez, hiszen történelmünk során közös állami irányítás alá tartozott Magyarország a mai Vajdasággal, de nagyon sokáig Horvátország nagy részével és volt, hogy Boszniával is. Ezen felül a térségben

élő magyar kisebbség is fontossá teszi számunkra ezt a régiót, de leginkább Szerbiát és Horvátországot, ahol a legszámottevőbb a létszámuk (Orosz, 2017; Tóth, 2015).

Ahogy már említettem a délszláv háborúk befolyásolták a magyar gazdaságot, valamint az ország biztonsági helyzetét is, emiatt a régió stabilizálásának fenttartása mindig is a magyar külpolitika előterében volt. A 2012-es Nemzeti Biztonsági Stratégiában is szerepel az, hogy Magyarország aktív külpolitikát kíván folytatni a Nyugat-Balkánon mind a politikai segítség mind pedig a gazdasági együttműködés területén annak érdekében, hogy a régió stabilitását fenttartsák, valamint, hogy a stabilizációs folyamatokat és a gazdaság fejlődését segítsék (Orosz, 2017).

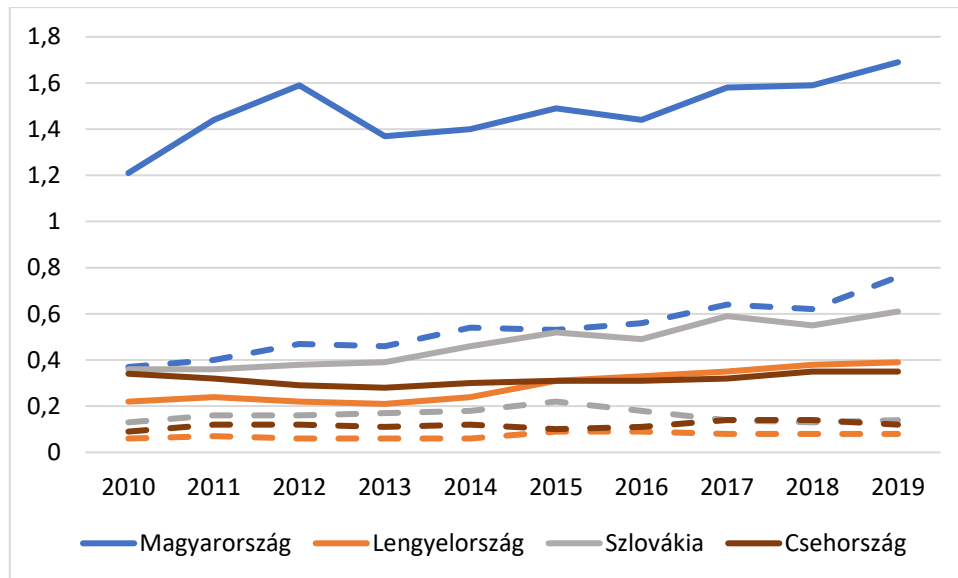
A gazdasági együttműködés azért is fontos Magyarországnak mert a visegrádi országok közül nekünk vannak a legmélyebb gazdasági kapcsolataink is a négy vizsgált országgal, ahogy azt az alábbi táblázatok alapján is megállapíthatjuk – melyek célja annak megmutatása, hogy mely V4 országok folytatják a legtöbb kereskedelmet a Nyugat-Balkánnal egymáshoz viszonyítva -, hiszen a magyar exportból és importból veszik ki a legnagyobb részt a vizsgált nyugat-balkáni országok. Különösen szembetűnő, hogy a többi V4 országgal szemben milyen mértékű külkereskedelmet folytatunk a 2013 óta már EU-tagállam Horvátországgal, valamint Szerbiával, de mind a négy ország esetében viszonylag nagy különbséget állapíthatunk meg a többi visegrádi országhoz képest.

1. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Bosznia-Hercegovinával a kereskedelmük arányában (import és export, import szaggatottal, %)

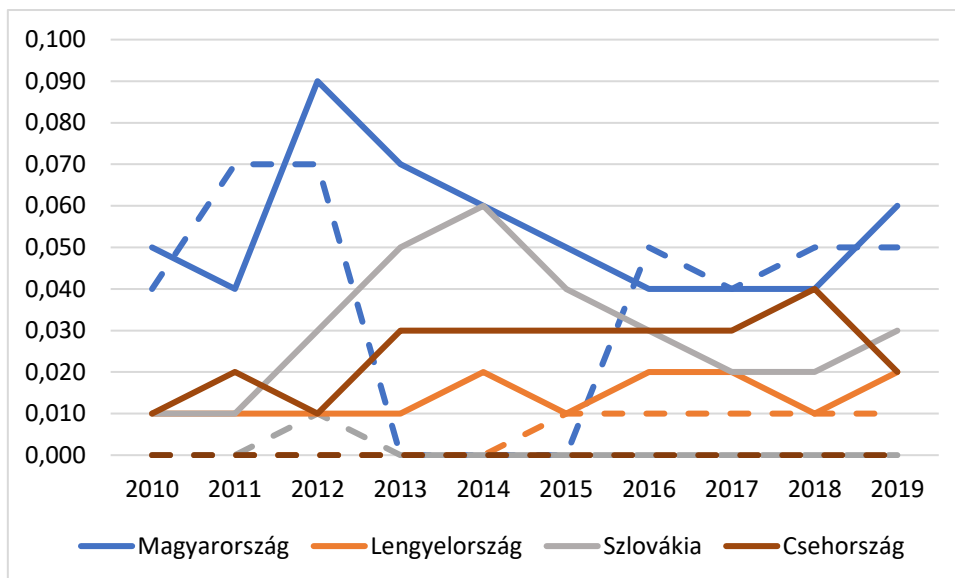
Forrás: WITS, 2021 (saját szerkesztés)

Külkereskedelmi szempontból Bosznia-Hercegovina Magyarország számára a legfontosabb mind import mind pedig export tekintetében. Érdekes, hogy Csehország esetében nem vehetünk észre nagy különbséget az import és export arány között, ahogy a többi ország esetében. Ez azt mutathatja, hogy a cseh vállalatok nem tekintik fontosnak a bosnyák piacot.

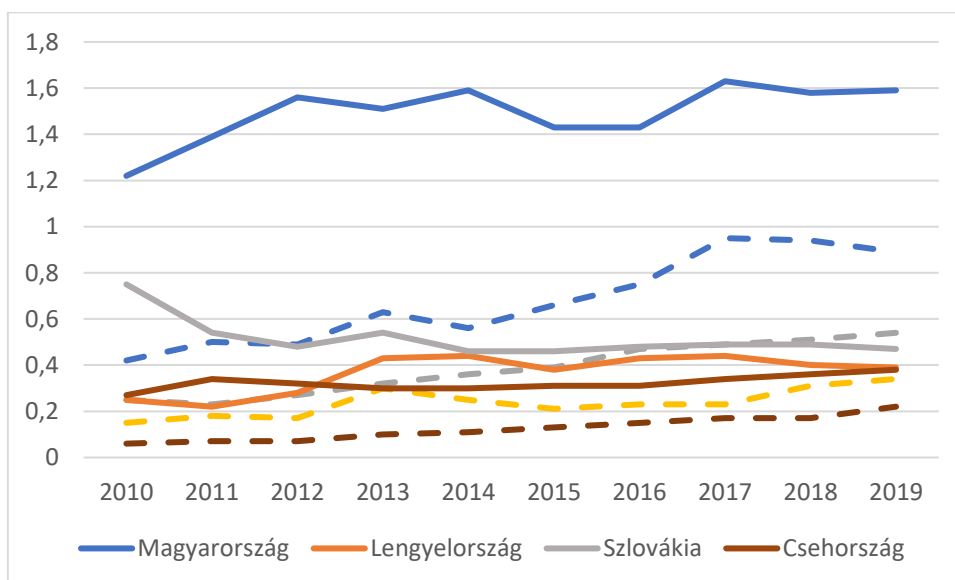
2. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Horvátországgal a külkereskedelmük arányában (import és export, import szaggatottal, %)
 Forrás: WITS, 2021 (saját szerkesztés)

Horvátország esetében láthatjuk, Szerbia mellett a legnagyobb értékeket, ami köszönhető a 2013-as EU-csatlakozásuknak. Ezt a grafikonon is láthatjuk, hiszen azóta mind a négy ország exportjában nagyobb szerepet játszik Horvátország, pozitív hatása volt a csatlakozásnak. Ez alapján azt is feltételezhetjük, hogy a jövőbeni esetleges EU-csatlakozás a Nyugat-Balkán országai esetében is hasonló növekedést láthatunk majd, pozitívan hatna az országok közötti kereskedelmi kapcsolatokra. Importban viszont nem nőttek olyan mértékben a részesedések, ez valószínűleg annak köszönhető, hogy a horvát gazdaság még fejletlenebb és kevesebb olyan termékkel rendelkezik, amiket a V4 országainak el tudnának adni.

3. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Montenegróval a külkereskedelmük arányában (import és export, import szaggatottal, %)
 Forrás: WITS, 2021 (saját szerkesztés)

A Montenegróval folytatott kereskedelem mind a négy ország esetében szinte elhanyagolható, még a 0,1%-ot sem haladja meg a velük folytatott kereskedelem részaránya sem importban, sem pedig exportban. Montenegró viszonylag kis népességű országgal rendelkezik, ami megmagyarázza a fent látható adatokat is.

4. ábra A V4-ek külkereskedelmének alakulása Szerbiával a külkereskedelmük arányában (import és export, import szaggatottal, %)
 Forrás: WITS, 2021 (saját szerkesztés)

Szerbia Horvátország mellett a másik fontos nyugat-balkáni partnere a Visegrádi Négyeknek, Magyarország például szinte ugyanakkora mértékben kereskedik velük, mint Horvátországgal annak ellenére, hogy még nem EU-tagállam. Az import terén egyre fontosabb partnere a

Visegrádi Négyeknek, 2012 óta növekedést láthatunk mind a négy V4-es ország tekintetében. Ezt magyarázhatja az, hogy Szerbia fontos tranzitország az energiahordozókat tekintve.

A fentiek alapján és a későbbiekben olvashatóak alapján megállapíthatjuk, hogy a Visegrádi Négyek országai közül Magyarországnak fűződik a legtöbb érdeke a Nyugat-Balkánnal való jó kapcsolatok kialakításához és ápolásához. A kereskedelmi kapcsolatok fenttartása és bővítése érdekében mind az Exim Bank-nak mind pedig a CED-nek (Közép-európai Gazdaságfejlesztési Hálózat Nonprofit Kft.) vannak képviselői a vizsgált országokban, élénkítve az országok közötti külkereskedelmet (ced.hu, 2023; exim.hu, 2023)

Szlovákia Magyarországgal ellentétben nem szomszédos a Nyugat-Balkán országaival, ennek ellenére közeli országgént fontosnak tartják a régiót, az EU és NATO csatlakozásuk óta a szlovák külpolitika nagy hangsúlyt fektet erre a területre és aktív politikát folytatnak. Erre példa Miroslav Lajčák külügyminiszteri időszaka, amikor is még nagyobb figyelmet fordítottak ezekre az országokra, ami talán annak is köszönhető, hogy Lajčák Bosznia-Hercegovinában több különböző szerepkörben is képviselte az Európai Uniót küldötként, ezáltal fontosabb volt számára a régió. Az ő minisztersége alatt azt is megerősítették, hogy a Nyugat-Balkán a szlovák fejlesztési politika egyik célterülete (Orosz, 2017).

Szlovákia is több különböző ok miatt támogatja a régiót, de a legfontosabbak talán biztonságpolitikai és diplomáciai jellegűek, ami feltételezhetőleg szintén a délszláv háborúkra vezethető vissza. Az integrációs és a demokráciába való átmenettel kapcsolatos törekvéseket is segítik a szlovákok, ami, ahogy a V4 többi tagállam esetében is, arra vezethető vissza, hogy úgy gondolják, hogy a tapasztalataik megosztásával segíthetik a régió fejlődését (Griessler, 2018). Szintén nem elhanyagolható szempont a szlovák kisebbség jelenléte a Vajdaságban, Szerbiában, ahol a 2011-es népszámlálás alapján 52 750-en élnek (Tóth, 2015). Gazdasági és kereskedelmi tekintetben az előző oldalon található táblázatok alapján elmondhatjuk, hogy a V4-ek közül Szlovákia számára a második legfontosabb kereskedelmi partner a vizsgált négy ország, Magyarország mögött.

Lengyelország számára kevésbé számít fontosnak a Nyugat-Balkán, ha a többi V4 tagállammal hasonlítjuk össze, azt mondhatjuk, hogy ők a legkevésbé aktívak, de ennek ellenére politikailag támogatják a régiót (Orosz, 2017). Ez az alacsonyabb intenzitású külpolitika leginkább a nagy földrajzi távolságnak köszönhető, a Visegrádi Négyek közül ők helyezkednek el a legtávolabb a területtől, valamint a történelmi és kulturális kapcsolatai is lazábbak Lengyelországnak a Nyugat-Balkán országaival. Gazdasági kapcsolatiról elmondható, hogy ők kapcsolódnak

legkevésbé a négy vizsgált országhoz, viszont a Balti-tengert az Adriával összekötő hálózatok miatt egyre inkább érintetté válik a régióban végbemenő folyamatokban (Tóth, 2015).

Annak ellenére, hogy Lengyelország külpolitikájában nem foglal el olyan fontos szerepet a Nyugat-Balkán, a stabilitás és biztonság miatt, valamint a demokrácia kiépülésének segítése érdekében segítik és támogatják ezeket az országokat, leginkább az EU és NATO tagságukon keresztül, támogatja a balkáni országok csatlakozását az Európai Unióhoz, valamint a NATO-hoz, ami a 2012 és 2016 közötti külpolitikai stratégiájukat leíró dokumentumban is visszaköszön. Összességében elmondható, hogy Lengyelország a többi V4 tagállam Nyugat-Balkán politikájával összhangban működik és az általuk elérni kívánt célokkal egyetért (Griessler, 2018).

Csehország egy 2015-ben kiadott, külpolitikájuk irányvonalait meghatározó dokumentumban Dél-Kelet-Európát fontos régióként nevezte meg, amiben annak fontosságára is kitértek, hogy továbbra is segítsék Szerbiát, valamint a többi Nyugat-Balkáni államot abban, hogy csatlakozni tudjanak az Európai Unióhoz. Ezen kívül a dokumentumon kívül a csehek külpolitikai stratégiáját a régióval kapcsolatban nagymértékben befolyásolja a berlini folyamat, amelyet 2014-ben hoztak létre több EU tagállam, valamint nyugat-balkáni ország részvételével (Griessler, 2018; Orosz, 2017).

A cseheknek leginkább biztonságpolitikával kapcsolatos érdekei fűződnek, ahhoz, hogy támogassák a régiót, emiatt is céljuk, hogy ezek az országok mielőbb csatlakozhassanak az EU-hoz és a NATO-hoz, ami egyértelműen elősegítené a stabilitás megteremtését. A biztonságon túl a demokrácia megteremtése, az emberi jogok érvényesülésének biztosítása miatt is segítik a régiót, amit, ahogy azt már a többi ország esetében is láthattunk, a saját tapasztalataik megosztásán keresztül tesznek. Csehország számára kevésbé fontos kereskedelmi partnerek a Nyugat-Balkán országai, de céljuk, hogy ezeket a kapcsolataikat erősítsék (Griessler, 2018).

Megvizsgálva a négy ország Nyugat-Balkánhoz fűződő viszonyát, megállapíthatjuk, hogy a Visegrádi Négyek minden országának számára fűződik valamilyen érdeke ahhoz, hogy támogassák a régiót. Ez a legtöbb esetben a földrajzi közelséggel, valamint biztonságpolitikai célokkal magyarázható, de szintén közös törekvése a V4-eknek az, hogy ezek az országok minél előbb csatlakozzanak az euroatlanti integráció intézményeihez, a NATO-hoz, valamint az Európai Unióhoz, ami végre meghozná a stabilitást az 1990-es évek háborúi után. Ebben a legérdekeltőbb visegrádi ország Magyarország, hiszen ők helyezkednek el a legközelebb a

térséghez, nagy létszámú magyar kisebbség található ezekben az országokban, valamint a legszorosabb kereskedelmi kapcsolataik is nekünk vannak a Nyugat-Balkán országaiival.

4.2 A V4 és a Nyugat-Balkán közötti kapcsolatok mélyítésére használt módszerek

Magyarország már 2005/06-os V4 elnöksége során igyekezett felvenni a Nyugat-Balkánt az együttműködés napirendjére, és ezt az igyekezetét folytatta 2009/10-ben is, ami óta a Nyugat-Balkán a Visegrádi Négyek tevékenységeiben központi szerepet és fontosságot tölt be (Griessler, 2018). E során a 2009/10-es elnökség során kezdődött el az a hagyomány is, hogy két fajta rendszeres találkozót szerveznek a V4 külügyminiszterek részvételével, amelyek közül az egyik a Nyugat-Balkán, míg a másik a Keleti Szomszédság országaira fókuszál. A külügyminiszteri találkozókön kívül továbbá fontos megemlíteni a V4 és a Nyugat-Balkán politikai igazgatóinak és az ott található elemzőintézetek vezetőinek találkozóit is, amelyek lehetővé teszik, hogy egyes politikai problémákat, témákat részletesebben körbejárjanak (Strážay, 2012).

Ahogy azt már az előző bekezdésben is megismertük, a Visegrádi Négyeknek kiemelt célja a Nyugat-Balkán európai integrációja és ennek érdekében segítik is ezeket az országokat a reformok végrehajtásában, hogy közelebb kerülhessenek az európai uniós tagsághoz. Ez különösen szembetűnő volt a magyar és lengyel soros uniós elnöksége idején, hiszen aktív szerepet játszottak abban, hogy Horvátország EU-hoz való csatlakozásáról pozitív döntés szülessen 2011-ben (Orosz, 2017). Az ilyesfajta közvetlenebb segítségen túl, amelyre talán kevesebb lehetősége van a V4 országainak, közvetett módon is segítik a térség közeledését az EU-hoz, méghozzá a saját csatlakozási folyamatuk során megszerzett tudás és tapasztalat átadásával, amit know-how átadásnak is nevezhetünk.

Mivel a Visegrádi Négyek mind végigmentek az Európai Unióhoz való csatlakozás útján és az azzal kapcsolatos reformok meghozásán, implementálásán, így mindegyikük jó pozícióban van ahhoz, hogy ezt a megszerzett tudást, know-how-t át tudják adni a tagság elnyerésére törekvő országoknak, ezzel is segítve csatlakozási folyamatukat, valamint az országok közötti kapcsolatok mélyítését. Mivel mind a négy általam vizsgált nyugat-balkáni ország célja az EU-hoz való csatlakozás, így ez jó lehetőséget nyújt a visegrádi országok számára, hogy az előzőekben említett módon segítsék őket, amit a 2010-es években különböző programokon és eszközökön keresztül meg is tettek (Griessler, 2018).

Az Európai Bizottság által még 2002-ben elindított ikerintézményi projekt Member States Consortia eszközén keresztül, aminek célja a nyugat-balkáni államok intézményeit és jogrendszerét közelebb hozni a közösségi elvárásokhoz, többek között a V4-eknek is lehetősége nyílik arra, hogy megosszák tapasztalataikat, valamint, hogy tudástranszferen keresztül segítsék

az országok intézményeit, hivatalait, hogy a reformokat megfelelően véghez tudják vinni. Ez az eszköz egy jó lehetőség arra, hogy az államok közötti kapcsolatok mélyüljenek és közelebb kerülhessenek egymáshoz (Tóth, 2015).

Az Európai Bizottság projektjén túl a Visegrádi Négyeknek saját programjaik, kezdeményezéseik is vannak, amelyeknek hasonló a célja. A 2010-es évtized elején a szlovák elnökség kezdeményezésére egy V4+Horvátország találkozó került megrendezésére az országok igazságügyi miniszterei között, ahol megegyezés született, arról, hogy együttműködnek a bírói képzések terén. Ez a találkozó több későbbi igazságszolgáltatással kapcsolatos kezdeményezésnek adott lendületet. Az első találkozó után egy évvel, már a cseh elnökség, szintén rendezett egy miniszteri szintű találkozót, ahol már nem csak Horvátország, hanem a Nyugat-Balkán többi országa is jelen volt, a Független Államok Közössége és Törökország mellett. 2012-ben pedig egy másik kezdeményezés (Western Balkans Expert Network on Rule of Law and Fundamental Rights) jött létre, ami már a jogállamiságot és az alapvető jogokat célozta, amik a csatlakozási tárgyalások egyik fontos részét jelentik. A programon keresztül a visegrádi országok gyakorlati segítséget tudtak nyújtani abban, hogy ezen a téren is közeledni tudjanak az országok az uniós elvárásokhoz (Orosz, 2017; Strážay, 2012). A V4-ek által folytatott programok közül a jógyakorlatok közé sorolhatjuk azt, hogy Magyarország podgoricai nagykövetségén EU integrációs tanácsadó is működik, aki ezt a fajta know-how átadást segíti (podgorica.mfa.gov.hu, 2023)

Bosznia-Hercegovina esetét külön vizsgálva azt tudjuk megállapítani, hogy a Visegrádi Négyek mind folytatnak valamiféle tudásátadással kapcsolatos tevékenységet, amivel a már említett célok elérését próbálják segíteni. Fontos megemlíteni, hogy Bosznia-Hercegovinában a visegrádiaknak a tapasztalatikon túl abból is előnye származik, hogy úgy tekintenek ezekre az államokra, mint akiknek korlátozott szintű érdekei vannak az országban, nem úgy, mint például Horvátországnak. A V4-ek szakértőinek tevékenysége sok területre kiterjed, például arra, hogyan lehet a leghatékonyabban felhasználni az EU-s forrásokat és kivitelezni az Unió által finanszírozott projekteket, de az „acquis communautaire-nek” való megfelelésben is segédkeznek. A jogi reformokon és az EU-s projekteken kívül együttműködnek más területeken is, mint a mezőgazdaság, energia vagy a hulladékgazdálkodás (Walsch, 2015).

A Visegrádi Csoportot gyengén intézményesített szervezetként jellemezhetjük, aminek eredményeként igazán csak egy fontos létező intézménye van, ami az International Visegrad Fund (IVF) vagy magyarul Nemzetközi Visegrádi Alap (NVA). Azonban több mint 20 évnyi fennállása alatt a V4-ben a közös együttműködési mechanizmusok jól kialakultak, és magukban

foglalják mind a politikai, mind a szektorális együttműködést. Bár a Nyugat-Balkán régiójában nincs a V4-hez hasonló regionális kezdeményezés, a Visegrádi Együttműködés inspirációt jelentett a térség országainak a saját regionális együttműködéseik megvalósításában (Strážay, 2012).

Egy, az NVA-hoz hasonló fókusz felmutató "Nyugat-Balkán Alap" ötlete a budapesti Demokratikus Átalakulásért Intézet (ICDT) által merült fel majd egy nemzetközi szakértői csoport fejlesztette ki 2011 első felében. Hasonlóan a Nemzetközi Visegrádi Alaphoz, a "Nyugat-Balkán Alap"-ot a Nyugat-Balkán érdeklődő országai hozták létre, akiknek a hozzájárulásai főként a civilek közötti együttműködést támogatnák határokon túlnyúlóan. Az alapot megálmodó és kifejlesztő szakértői csoport szerint a cél az alap növekedése lenne és az, hogy minden évben egyre több támogatást tudjon nyújtani. Szintén ez a csoport vetette fel azt, hogy a V4 országok ugyanolyan mértékben járuljanak hozzá az alaphoz, mint a Nyugat-Balkán országai, ezzel is segítve a térséget (Strážay, 2012).

A V4 és Szlovénia 2011-ben egy közös nyilatkozatban javasolták is a Nyugat-Balkánon egy, a Nemzetközi Visegrádi Alaphoz hasonló alap vagy eszköz létrehozását a kormányintézmények és a civil társadalom közötti együttműködés elősegítése érdekében. A 2013-14-es magyar elnökség idején említés is történt már a Western Balkans Fund (WBF) előkészületi munkálatairól, majd az azt követő szlovák elnökség alatt arról büszkélkedtek, hogy az új WBF-ben az NVA modellje köszön vissza, aminek létrehozásához a V4 külügyminiszterei elméleti és gyakorlati segítséget is ígértek. Ezen kívül az NVA 80 000 eurót különített el arra, hogy anyagilag is támogassa az új nyugat-balkáni alap elindulását. A V4 és a Nyugat-Balkán közötti együttműködés eredményeként 2017-ben megalapították a Nyugat-Balkán Alapot, melynek székhelye az albániai Tirana lett. A folyamat nem volt könnyű, hiszen hosszú idő telt el az alap ötletének felvetődésétől a tényleges megalapításig. A Nyugat-Balkán Alap célja a régiószintű és határokon átnyúló együttműködések elmélyítése, és a civil társadalom szereplőinek bevonásának segítése a döntéshozatali folyamatokba (Orosz, 2017; Tóth, 2015).

A 2010 előtti évek fejleményei azt mutatták, hogy az energiaellátás biztonsága távolról sem tökéletes a Balkán térségben, de a régió kulcsfontosságú, hiszen olyan projektek útvonalai találhatóak itt, amelyek segítségével energiahordozókat szállítanak Ázsiából Dél-Európa felé. Lengyelország például nemcsak keletről szeretne importálni ilyen termékeket, mint ahogy a legtöbb V4 ország sem, amelyek mind nagymértékben kitéttek az orosz energiahordozóknak, és emiatt hangsúlyozza az európai partnerek közötti szoros együttműködés szükségességét az energiabiztonság kérdéseiben. Lengyelországnak a nagyobb energiabiztonság megteremtését

szem előtt tartva terve és szándéka az, hogy a lengyel és a többi térségbeli ország gázszállító rendszereit összekapcsolják, összekötve Közép-Európát a Balkánnal (Adamczyk, 2022).

Bár a Visegrádi Négyeknek már 2010 előtt is szándéka volt a területen való együttműködés mélyítése, ekkor még nem tudtak igazán elérni sikereket. Viszont a 2010 januárjában Budapesten megrendezett V4 Plus Energy Summit, már több nyugat-balkáni ország képviselőinek részvételével zajlott, mint Bosznia-Hercegovina, Horvátország és Szerbia. A V4 országok mellett Ausztria, Bulgária és Románia is aláírói voltak a csúcstalálkozó nyilatkozatának, valamint a már említett nyugat-balkáni országok is. (Strážay, 2012)

A csúcstalálkozó után létrehoztak több munkacsoportot, köztük egy V4 munkacsoportot is, amely egy észak-déli irányú összekötőrendszer kivitelezésének előkészítésével lett megbízva. Ennek a munkacsoportnak az első találkozóját, amin a V4 országokon kívül Horvátország is részt vett, 2010 szeptemberében tartották a szlovák V4 elnökség idején. Horvátország intenzívebb részvétele az energetikai biztonságról szóló megbeszéléseken abból ered, hogy kulcsszerepet töltenek be a Balkánon az energiahordozók szállításának szempontjából. Emellett egy 2010 februári miniszterelnöki találkozón szintén központi téma volt a Visegrádi Országok energetikai infrastruktúrájának összekapcsolása a Nyugat-Balkánéval (a találkozón az érintett országok képviselői is részt vettek). Az energiafüggettség csökkentése érdekében a miniszterelnökök egyetértettek abban, hogy szükség van a Visegrádi Négyek, valamint a régió országai közötti energiaösszeköttetések javítására (Koran, 2011). Ezek után a 2011/12-es cseh elnökség során erről az észak-déli összekötőrendszerről a visegrádi országok aláírtak egy szándéknyilatkozatot, amihez csatlakozott Ausztria, Bulgária, Horvátország, Németország, Románia, Szlovénia és az Európai Bizottság is. Elmondható tehát, hogy az ötletnek nagy a támogatottsága a régióban (Strážay, 2012).

Összességében megállapíthatjuk, hogy a Visegrádi Négyek sok területen próbálnak szorosabb kapcsolatokat létrehozni és kiépíteni a Nyugat-Balkánon és ennek érdekében több különböző eszközt is bevetnek. Viszont mivel a V4 intézményrendszere nem elég kiterjedt, így korlátozva van az, hogy mennyire tudnak együttműködni a tagországok és mennyire tudják összehangolni tevékenységüket. Így az előzőekben megismertek alapján jobb koordinációval és a régióban kevésbé érdekelt tagországok jobb bevonásával, mint Lengyelország, még nagyobb sikereket lehetne elérni. A használt eszközöket tekintve pedig mindenképp hasznos lehet a tudástranszferre fókuszálni, hiszen a csatlakozási tárgyalások terén a V4-eknek nagy tapasztalata van és más országok nem is igazán tudnak efféle segítséget nyújtani a vizsgált államoknak. Az energia területén való együttműködés kulcsfontosságú lehet a régióban, hiszen

a visegrádi országok energiabiztonságát is növelheti ez, de a nyugat-balkáni országok európai integrációját is növelné, ha jobban bekapcsolódnának az európai energiainfrastruktúrába. Valamint fontos, hogy az Európai Unió balkáni bővítésének legnagyobb támogatóiként a visegrádiak által betöltött soros uniós elnökségek idején előremozdítsák az ügyet, ahogy tették azt a lengyelek és a magyarok Horvátország csatlakozása előtt, valamint, hogy általánosságban is napirenden tartsák a témát az Unió intézményein belül.

4.3 A Visegrádi Négyek viszonya az Európai Unió bővítéséhez a Nyugat-Balkánon

A Visegrádi Négyek a dolgozatban már említett 2004-es kromerizi nyilatkozatban kötelezték el magukat amellet, hogy az Európai Unióhoz való sikeres csatlakozásuk után törekedni fognak annak további bővítésére és azt saját eszközeikkel elő fogják segíteni, legfőképp Európa keleti- és délkeleti részén (visegradgroup.eu, 2004). Ebben a fejezetben azt fogom elemezni, hogy a V4 országainak milyen a viszonya az Unió nyugat-balkáni bővítéséhez, milyen érdekei fűződhetnek ehhez, milyen előnyei származhatnak ebből, valamint mely V4-ország az, amely a leginkább elkötelezett emellet, a 2010 és 2019 között eltelt időszakot vizsgálva.

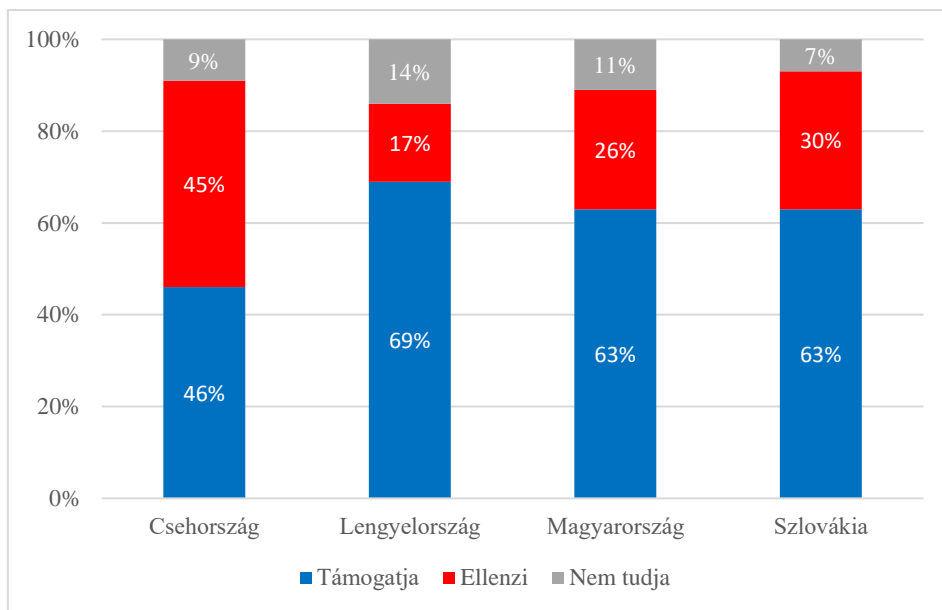
A bővítéspolitiká az Európai Unió egyik legfontosabb és talán legsikeresebb politikája is, folyamatos a törekvés az integráció további bővítésére, hogy azt kiterjesszék Európa egészére. Ennek köszönhetően a hat alapító tag mára már 27-re bővült (az Egyesült Királyság kilépése előtt a taglétszám elérte a 28-at is), és szinte biztos, hogy további országok fognak csatlakozni a közösséghez majd a jövőben. Az általam vizsgált nyugat-balkáni országoknak is nagy esélye van erre, sőt a legutóbbi bővítés során az egyik ilyen ország, Horvátország léphetett be az európai integrációba. Viszont a régió országainak esélyeit több tényező is nehezíti. A térségben még mindig érezteti hatását az 1990-es évek háborús időszaka, komoly problémát jelent a korrupció, a szervezett bűnözés, valamint fontos kiemelni, hogy még mindig sokkal szegényebbek ezek az államok, mint az Európai Unió tagjai.

Ezen kívül pedig az elmúlt évtizedben a Nyugat-Balkánon elkezdtek előtérbe kerülni az autoritariánus tendenciákat mutató vezetők. Ennek negatív hatásait érezni lehet az igazságszolgáltatásban, a médiában és a civil szférában, olyan területeken, amelyek szabadsága és megfelelő működése fontos értékei az Európai Uniónak. Ez megnehezíti a csatlakozási tárgyalásokat hiszen a már meglévő hiányosságok mellett ezeket a problémákat is orvosolnia kell az integrációhoz csatlakozni kívánó országoknak. A fentiekben említett nehézségek ellenére az egész Európai Unió számára fontos cél a régió integrálása, hiszen ezzel össze lehetne kötni a már eddig csatlakozott balkáni országokat, főként Görögországot, az EU többi tagállamával (Ker-Lindsay et al., 2017).

A Visegrádi Együttműködés külpolitikájának egyik sarokköve az európai integráció bővítésének támogatása, különösen a Nyugat-Balkán irányába. Ebben a folyamatban vezető szerepet is játszhatnak hiszen Közép-Európa remek közvetítési adottságokkal bír köszönhetően a csatlakozással kapcsolatos tudásuknak és tapasztalatuknak, a hasonló történelmi háttérnek, illetve annak, hogy földrajzilag is ez a térség helyezkedik el legközelebb

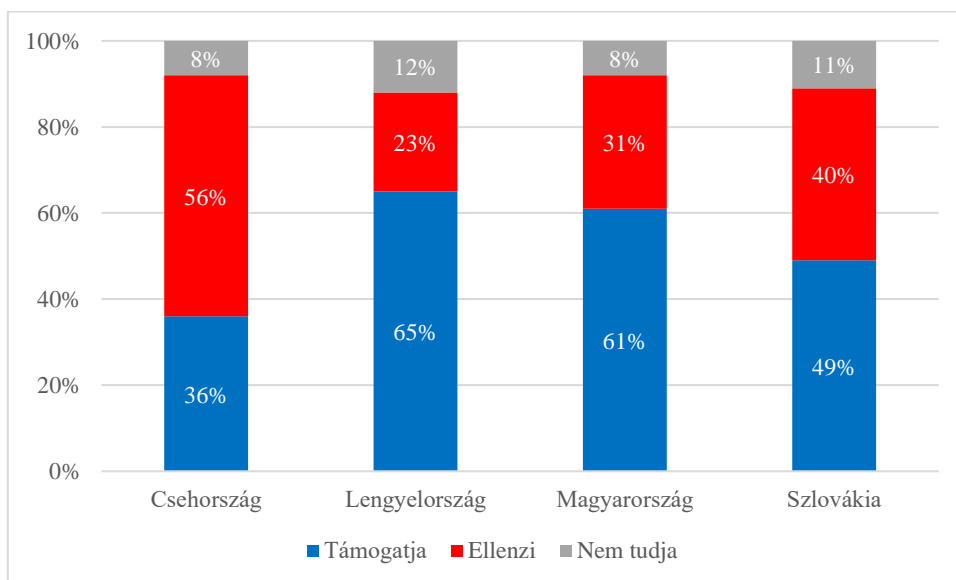
a Nyugat-Balkánhoz. Az új országok csatlakozása nagyban függhet a visegrádiakkal ápolta kapcsolataiktól is, hiszen ők már az Unió tagjaiként tudnak segíteni céljaik elérésében. Ezt a lehetőséget, hogy a bővítéspolitikai fontos szereplőjévé váljanak, pedig érdemes lehet kihasználni a V4-nek. Erre nagyon jó a lehetőségük is hiszen hagyományosan fontos szerepet játszott ezen országok külpolitikájában a térség, viszont a hatékonyság növelése érdekében szükséges a külpolitikai döntéshozataluk összehangolása (Tóth, 2015). Ezt a lehetőséget az együttműködés országai is felismerték és a 2010-es években a különböző V4 elnökségek által elkészített programok is előtérbe helyezték a Nyugat-Balkánnal kapcsolatos kérdéseket és folyamatosan napirenden tartották azokat, a térség integrációját támogató politikákat fogalmazták meg és implementálták őket (Griessler, 2018).

Az EU további bővítését viszont nem csak a V4 országok kormányai támogatják, hanem a lakosság is. A lenti ábrákon látható adatok alapján, amelyek a visegrádi országok lakosságának véleményét mutatják arról, ellenzik vagy támogatják-e az új tagállamok felvételét az Európai Unióba, megállapíthatjuk, hogy a népesség ezekben az országokban inkább bővítéspártiak. Egyedül Csehországban nem volt egyértelmű a bővítést támogatók többsége sem 2010-ben, sem pedig 2018-ban (2019-es adat nem állt rendelkezésre), bár 2010-ben még relatív többségben voltak a támogató vélemények az ellenzőkkel szemben. A többi három országban viszont a dolgozatom által vizsgált időszak elején és végén is többségben voltak azok, akik szívesen látták volna az Unió további bővítését. Az Eurobarometer felmérései alapján egyébként az is megállapítható, hogy az EU egészét vizsgálva Lengyelországban és Magyarországon kiemelkedően magas a bővítéspártiak aránya, mind 2010-ben mind pedig 2018-ban az öt legmagasabb arányt produkáló ország között találhattuk őket. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a közösség bővítése nem csak a V4 országainak vezetői között élvez támogatottságot, hanem a lakosság körében is.

5. ábra EU további bővítését támogatók aránya a V4 országokban 2010-ben (%)

Forrás: Európai Bizottság, 2010 (saját szerkesztés)

6. ábra EU további bővítését támogatók aránya a V4 országokban 2018-ban (%)

Forrás: Európai Bizottság, 2018 (saját szerkesztés)

A közös fellépés megteremtésének nehézségei ellenére továbbra is a visegrádi országok a legérdekeltebbek abban, hogy a Nyugat-Balkán integrálódjon az Európai Unióba. Már említettem, hogy a V4 szomszédai ezek az országok, ez adja talán a legegységelműbb okot arra, hogy miért támogassák a csatlakozásukat. Ahogy azt már az előző fejezetek alapján megállapíthattuk a visegrádiaknak mind politikai mind pedig gazdasági érdekeltségeik is vannak a térségben, ami szintén érdekeltté teszi őket abban, hogy minél előbb csatlakozzanak a Nyugat-Balkán országai az Unióhoz. Kevésbé fontos érv talán, de szintén megemlítenéd, hogy az Európai Uniónak célja a térséggel való kapcsolatának javítása és mélyítése, így ezáltal

a V4 hozzájárulhat egy közösségi cél eléréséhez is. Végezetül pedig a balkáni országok csatlakozása elősegítheti a régió stabilitásának megteremtését, ami minden szomszédságukban elhelyezkedő ország biztonságát is javítaná (Griessler, 2018; Sobják, 2012).

Az Európai Unió egyik fontos törekvése a Nyugat-Balkánnal kapcsolatban, az a régió stabilizálása és idővel az európai integrációba való bekapcsolása. Ez már a jugoszláv háborúk idején előtérbe került és azok befejeztével is napirenden maradt. A térség politikai és gazdasági stabilitásának megteremtése nagyobb biztonságot jelentene Európa többi részének is, különösképpen annak közelebbi szomszédainak, mint amilyenek a Visegrádi Négyek tagországai is, ami miatt ez egyfajta kapcsolódási pont lett a V4 országainak Nyugat-Balkán-politikájában, hiszen egy szomszédos térség stabilizálása, biztonságosabbá tétele mindannyiuknak érdekében áll.

A stabilitás fontosságára hívta fel a figyelmet a 2010-es évek közepén jelentkező migrációs válság is hiszen a migrációs útvonalak jelentős része érintette a Nyugat-Balkánt is. A V4 országai is sok bevándorló érkezett ezeken az útvonalakon keresztül, így fontossá vált az országok közötti kooperáció. A migrációs válság során nőtt a vizsgált országokkal való V4 együttműködés mértéke a rendőrségi műveletek tekintetében, valamint a határok felügyeletében is, hozzájárulva a bevándorlás jelentette problémák hatékonyabb kezeléséhez. Még egy további, a stabilitás megteremtésének fontosságát hangsúlyozó tényező volt az orosz propaganda terjedése a régióban, ami a rosszabbodó viszonyoknak volt köszönhető Oroszország, valamint az EU és az Amerikai Egyesült Államok között. Az orosz befolyás növekedésének megakadályozása érdekében is fontosabbá vált a térséggel való biztonsági kooperáció és nem csak a V4-ek, hanem az EU számára is sürgetőbb lett a régióval való kapcsolatok szorosabbá fűzése. Megállapíthatjuk tehát, hogy a térség euro-atlanti integrációja elősegítené a térség stabilizálódását, amit többek között emiatt támogat a V4 is (Orosz, 2017).

Eddig azokat a szempontokat vizsgáltam, amelyek fontossá teszik a Visegrádi Együttműködés minden országa számára a Nyugat-Balkán felvételét az Európai Unióba, viszont fontos felismerni, hogy nem mindegyik V4 tagország számára ugyanolyan fontos ez. Ennek szemléltetésére, Magyarországot és Lengyelországot fogom összehasonlítani, hiszen ennek a két országnak a hozzáállása tér el leginkább, az ő álláspontjaik és tevékenységük között találhatjuk a legnagyobb különbséget.

Magyarország 2004-es uniós csatlakozása óta egyetértés van abban az ország politikai pártjai és az egymást váltó kormányai között is, hogy az Európai Unió további bővítését érdemes

támogatni. Ez a rendszerváltoztatás utáni tapasztalatok miatt alakulhatott így, hiszen azóta meghatározó a magyar külpolitikában három dolog: a jószomszédi kapcsolatok kialakítása, az euroatlanti integráció fontossága, valamint a külhoni magyarok segítése, hiszen, ahogy azt már az előzőekben megállapítottuk, az általam vizsgált országok közül kettőben is nagyméretű magyar kisebbség él. Ez a kettő Horvátország és Szerbia, akik csatlakozása a magyar kormányok számára mindig prioritást jelentett a vizsgált időszakban. A Nyugat-Balkán országainak EU-hoz való csatlakozásának támogatása pedig hozzájárulna mindhárom célhoz, azzal, hogy segítjük ezen országok integrációs törekvéseit javítjuk a velük való kapcsolatainkat, az európai közösséghez való csatlakozással részesei lennének az euroatlanti integrációnak, ami nagyobb stabilitást és biztonságot jelentene nem csak számukra, de számunkra is, valamint az uniós jog bevezetése hozzájárulhatna a kisebbségek jogainak védelméhez és kiterjesztéséhez is (Huszka, 2017).

A már említett migrációs válság következtében 2015 óta még fontosabbá vált a magyar kormányok számára a Nyugat-Balkánnal való együttműködés. Ez annak is köszönhető, hogy a 2010-es évek során kormányon lévő pártszövetség (FIDESZ-KDNP) számára fontos kérdéssé vált a bevándorlás. Ez a krízis újabb indokot jelentett Magyarországnak számára, amivel még inkább alá tudta támasztani a Nyugat-Balkán integrációjának fontosságát uniós szinten és ahogy a V4-országok mindegyikének, úgy Magyarországnak is nagyobb védelmet jelentene a bevándorlás okozta problémákkal szemben a Nyugat-Balkán országainak EU-hoz való csatlakozása (Huszka, 2017).

Magyarország Lengyelországnál nagyobb mértékű elköteleződését a Nyugat-Balkán integrációja felé magyarázza az is, hogy földrajzilag sokkal közelebb helyezkedik el hozzá. Ez azt is eredményezi, hogy kiterjedtebbek a gazdasági kapcsolatai a térségben (1-4. ábra), például Montenegróban több nagy magyar vállalat is jelen van, mint a Telekom vagy a Hunguest Hotels, az uniós csatlakozásukkal pedig még inkább leegyszerűsödne a kereskedelem és a gazdasági együttműködés azáltal, hogy ezek a gazdaságok is a közös belső piac részei lennének (Huszka, 2017).

A magyar kormány azért is találhatta fontosnak a Nyugat-Balkánhoz való közeledést ebben az időszakban, mert a vizsgált országokban olyan vezetők is hatalomra jutottak, akik szimpatizáltak a magyar kormánypártok által képviselt illiberalizmussal. Az általuk vezetett országok európai integrációjával pedig új szövetségeket szerezhettek volna, szerezhetnek még a jövőben is, akik egyetértenek az ideológiájukkal és akik támogatni tudnák őket uniós szinten is. A FIDESZ-KDNP-re jellemző euroszeptizmust pedig ellensúlyozni tudták

valamennyire azzal, hogy az EU számára egyik legfontosabb politikát támogatták, ezzel bizonyítva, hogy konstruktívan hozzá tudnak járulni az Unió működéséhez (Ker-Lindsay et al., 2017).

Lengyelország Nyugat-Balkán országainak EU-csatlakozásával kapcsolatos attitűdjeit szembeállítva Magyarországéval merőben eltérő képet kaphatunk. Lengyelország számára alapvetően a nyugat-balkáni államokkal való bilaterális kapcsolatok ápolása sem számít olyan fontosnak, mint Magyarország esetében. Ez köszönhető főként annak, hogy földrajzilag is távolabb helyezkedik el a térség tőlük, valamint nincsenek olyan kiterjedt gazdasági kapcsolataik sem ezekkel az országokkal. Ez alapján a lengyel külpolitika a 2010-es években nem is helyezett nagy hangsúlyt a kétoldalú kapcsolatok ápolására, ám mint az Európai Unió tagállama a bővítéspolitikát támogatták, azt egy hatékony uniós politikának tartják (Griessler, 2018). Viszont Lengyelország számára is vannak indokok, ami miatt megérheti számukra intenzívebben támogatni az EU nyugat-balkáni bővülését.

Lengyelország külpolitikájában nagyobb hangsúlyt kapnak a Keleti Partnerség országai, inkább ezen országok csatlakozását tartják fontosabbnak. Az Európai Unió számára viszont hangsúlyosabb a Nyugat-Balkánnal való kooperáció és ha Lengyelország el szeretné érni, hogy befolyásolni tudja az EU bővítéspolitikáját, akkor ebben a térségben is aktívabbnak kell lennie. Annál is inkább hiszen a Nyugat-Balkán országainak nagyobb esélye van az integráció hamarabbi elérésére, és valószínűleg előbb fognak csatlakozni ezek az országok, mint a Keleti Partnerség tartozók. Azáltal pedig, hogy Lengyelország támogatja a délkeleti irányú bővítést előrébb tudja mozdítani a keleti országok ügyét is, hiszen később az ő csatlakozásukra tud majd jobban fókuszálni az uniós bővítéspolitika és az aktívabb részvétel által Lengyelország azt tudná mutatni keleti partnerei számára, hogy kompetens tagja az EU-nak a bővítéspolitikát tekintve is. A nagyobb nyugat-balkáni elköteleződésük kimutatására pedig remek keretrendszer nyújt a Visegrádi Együtműködés, amelyben a másik három tagállam aktívabb külpolitikát folytat ebben a tekintetben (Žornaczuk, 2012).

Egy másik szempont, ami miatt fontos lehet Lengyelországnak a Nyugat-Balkán mielőbbi integrálása az európai közösségbe, az az energiabiztonság és az ezzel kapcsolatos közös projektek. A régió fontos tranzitterülete a különböző energiahordozóknak, amelyeket Lengyelország is importál a Balkánon keresztül. Az országuk energiahálózatának szorosabb összekötése a Nyugat-Balkánnal egy régi törekvése a lengyeleknek, ami nagyobb energiabiztonságot teremtene számukra (Žornaczuk, 2012). Ennek a projektnek a

megvalósítása valószínűleg könnyebb lenne, ha ezek az országok is már az Európai Unió részei lennének.

A két külön nem tárgyalt ország, Szlovákia és Csehország, a két ország között helyezkedik el abból a szempontból, hogy mennyire fontos számukra a Nyugat-Balkán európai integrációja. Az ő fókuszukban is szerepel a közösség további bővítése, amit külpolitikai agendáikban is hangsúlyoztak a 2010-es években, a szlovák EU-s soros elnökség programjában még a Nyugat-Balkánt is megemlítették külön, mint egy fontos régiót az Unió közvetlen szomszédságában, ami miatt fontos a velük való kapcsolatok erősítése (Griessler, 2018). Gazdaságilag a két ország hasonlóan beágyazott a Nyugat-Balkánon, jobban, mint Lengyelország, de kevésbé, mint Magyarország (1-4. ábra). Összességében elmondhatjuk, hogy a Nyugat-Balkán EU-s csatlakozása valamilyen szinten minden visegrádi ország érdekében áll, aminek eléréséért tesznek is.

4.4 A Visegrádi Együttműködés külpolitikai eredményei a Nyugat-Balkánon az EU bővítéspolitikájával kapcsolatban

Az Európai Unió országainak, de leginkább az Európai Bizottságnak negatív volt a hozzáállása az integráció bővítéséhez az ezt megelőző évtizedben, ami negatívan hatott a nyugat-balkáni országok csatlakozási esélyeire. 2014-ben Jean-Claude Juncker, aki akkoriban lett az Európai Bizottság elnöke, tartott egy beszédet, amiben kijelentette, hogy befagyasztják az Unió bővítési folyamatait, ami egyértelművé tette a csatlakozni vágyó országoknak, hogy a közeljövőben ezt nem is tudják megtenni, habár az nem is volt valószínűsíthető, hogy Juncker elnöksége alatt ez megtörténjen, mindenesetre ez a beszéd csalódást okozott a Nyugat-Balkán államainak (Orosz, 2017). Mivel a csatlakozás lehetősége alapvetően motiválta őket arra, hogy reformokat vezessenek be, hogy megfeleljenek az Unió kritériumainak az EU negativitása ezen a téren azt okozta, hogy ezen országok vezetői kevesebb hangsúlyt helyeztek az Unióhoz való közeledésre és alternatívákat kezdtek el keresni. A 2010-es években jelent meg Kína is a térségben, ekkor indították el a 16+1 együttműködést Közép-Európában, amelynek célja a régióval való kapcsolatuk erősítése, kereskedelmük bővítése volt. Ugyanebben az időszakban kezdett el Oroszország is nagyobb hangsúlyt fektetni a régióra. Ezek miatt az Európai Unió és a Nyugat-Balkán közötti kapcsolatok gyengültek, elhidegültek, ami egyes visegrádi országokra is jellemző volt (Adamczyk, 2022).

Később, 2017-ben viszont Juncker már arról beszélt, hogy olyan változások lehetségesek a jövőben, amelyek az EU bővítését is befolyásolhatják, az lehetséges lehet a közeljövőben. Ebben a beszédében azt is bejelentette, hogy Szerbiával és Montenegróval kapcsolatban a Bizottság egy új stratégiát fog kidolgozni, amit 2018 februárjában hoznak majd nyilvánosságra. Ezek után 2018-ban az EB azt is kijelentette, hogy van esély arra, hogy mind Szerbia, mind pedig Montenegró csatlakozzon az integrációhoz 2025-ig. Ez a fajta politikai irányváltás a bővítéspolitikával kapcsolatban annak volt köszönhető, hogy az előző bekezdésben már említett országok, Kína és Oroszország, befolyása elkezdett nőni a térségben, miközben az Unió térséggel való kapcsolatai elhidegültek, amely fejlemények gyengítették az Európai Unió pozícióját és gyengítette Európa biztonságát. Az Európai Bizottság elkezdte erősíteni a Nyugat-Balkánnal való együttműködését, nagyobb mértékben kezdte el bevonnni ezeket az országokat a jogi és intézményi rendszerébe, amivel magához kapcsolta azokat, megelőzve azt, hogy más térségbeli aktorokkal, Kína és Oroszország, fűzzék szorosabbra kapcsolataikat (Adamczyk, 2022; Orosz, 2017).

A Visegrádi Négyek országainak a fentiekben leírtak által jellemzett környezetben kellett dolgozniuk a Nyugat-Balkánnal való kapcsolatrendszerükben, valamint azon, hogy elősegítsék azok európai integrációját. Ahogy azt az előző fejezetekből megtudhattuk, a V4 külpolitikájában kiemelt helyen szerepelt a külső partnerekkel való együttműködés, legfőképpen a Nyugat-Balkánnal és a keleti partnerség országaival (Stepper, 2022). Előbbi régió leginkább Magyarország, míg utóbbi nagyrészt Lengyelország számára fontos, ezt az előző fejezet alapján is egyértelműen ki tudjuk jelteni. Szintén tudjuk már, hogy a visegrádi országok Nyugat-Balkán politikájának eszközrendszerében nagyon fontos szerepet játszik az EU bővítéspolitikája, amin keresztül ők is tehetnek azért, hogy érdekeiknek megfelelően erősítsék kétoldalú kapcsolataikat ezekkel az országokkal és elősegítsék az EU-hoz való csatlakozásukat, ezt a folyamatot leginkább ők tudják támogatni, tapasztalataik és földrajzi közelségük miatt.

2011-ben a lengyel diplomácia sikeresen lobbizott azért, hogy a számukra fontos keleti partnerségről szóló csúcstalálkozót a lengyel soros EU elnökség idején tartsák meg, ezt a rendezvényt az eredeti tervek szerint Magyarországon, Budapesten tartották volna meg az év első részében. Azáltal, hogy Lengyelország egyértelműsítette ők azok, akik a keleti partnerség helyzetét előrébb kívánják mozdítani, Magyarország úgy döntött, hogy támogatják V4-es társuk kezdeményezéseit, de cserébe elvárjuk, hogy a számunkra fontos Nyugat-Balkánnal kapcsolatos politikákat ők is támogassák (Stepper, 2022).

Magyarországról elmondható, hogy a vizsgált országok közül leginkább Szerbia és Montenegró csatlakozási tárgyalásait kívánja előremozdítani. Ez az állítás a magyar külügy által a 2010-es években kiadott nyilatkozatok és dokumentumok vizsgálata alapján is alátámasztható. Ezekben támogatásukról biztosították Szerbiát, de Montenegró csatlakozási törekvéseinek előremozdítása is fontos ügy volt a magyar diplomácia számára. Azt is kinyilatkozták, hogy az Európai Unió Nyugat-Balkán irányába történő bővítése Magyarország alapvető érdeke (Griessler, 2018).

2012-ben amikor Montenegróval megkezdődtek a tárgyalások azért lobbizott Magyarország, más országokkal, köztük a visegrádiakkal együtt, hogy a 25. és a 26. fejezeteket nyissák meg, hiszen ezek kevésbé problémás fejezeteknek számítanak, a 25. a tudomány és kutatás témáját érinti míg a 26. az oktatást és a kultúrát. A lobbizás következményeként ezt a két fejezetet nyitották meg először 2012 decemberében és 2013 áprilisában, megelőzve azt, hogy már a legelejen akadályokba ütközzenek a tárgyalások, mert ha a jogállamisággal, az alapvető jogokkal vagy az igazságszolgáltatással kapcsolatos fejezeteket nyitották volna meg először,

akkor nagy valószínűséggel már a folyamat elején komoly problémák kerültek volna elő, megtörve a lendületet. Szintén hasonló eredményeket ért el a magyar diplomácia, amikor 2016-ban a mellett kardoskodott, hogy Szerbiával a 23. és 24. fejezeteket nyissák meg. Ez azért volt lényeges, mert a 23. fejezet foglalkozik a kisebbségek helyzetével, ami Magyarország számára kiemelten fontos (Huszka, 2017).

A magyar kormánynak viszont nehézséget okoz a bővítéspolitikát támogatásában az, hogy felmerültek az országgal szemben jogállamisági aggályok. Ez azért jelent nehézséget, mert az Unió számára kifejezetten fontosak a jogállamisággal kapcsolatos értékek és ezeket érvényesíteni kívánja a csatlakozási folyamatok során is, az aggályok miatt pedig Magyarország az EU szerint nem tudja hitelesen képviselni ezeket az értékeket. A magyar kormány egyébként próbálja azt is elérni, hogy a jogállamisági kérdésekkel kapcsolatban enyhébb álláspontot képviseljen az Európai Bizottság, ami előnyös lenne a Nyugat-Balkán országai számára, hiszen ott ezen a téren még sok hiányossággal rendelkeznek (Huszka, 2017).

Magyarország viszont konkrét sikereket is el tudott érni a Nyugat-Balkán csatlakozási törekvéseinek segítése terén, amit leginkább a 2011-es uniós soros elnöksége során tudott előremozdítani. Az elnökség által kitűzött egyik legfontosabb téma az Európai Unió bővítése volt és az az ezzel kapcsolatos kérdéseket prioritásává tette. Többek között egy Szerbiával kapcsolatos bizottsági ajánlás is szerepelt a napirenden és a magyar diplomácia erőfeszítéseket tett annak érdekében is, hogy Szerbia megkapja a tagjelölti státuszát. Magyarország viszont ennél nagyobb sikerekkel is büszkélkedhet elnökségének idejéről, hiszen ebben az időszakban fejeződtek be a Horvátországgal való csatlakozási tárgyalások, amivel nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az általam vizsgált országok egyike csatlakozni tudott az Európai Unióhoz (Griessler, 2018; Sobják, 2012).

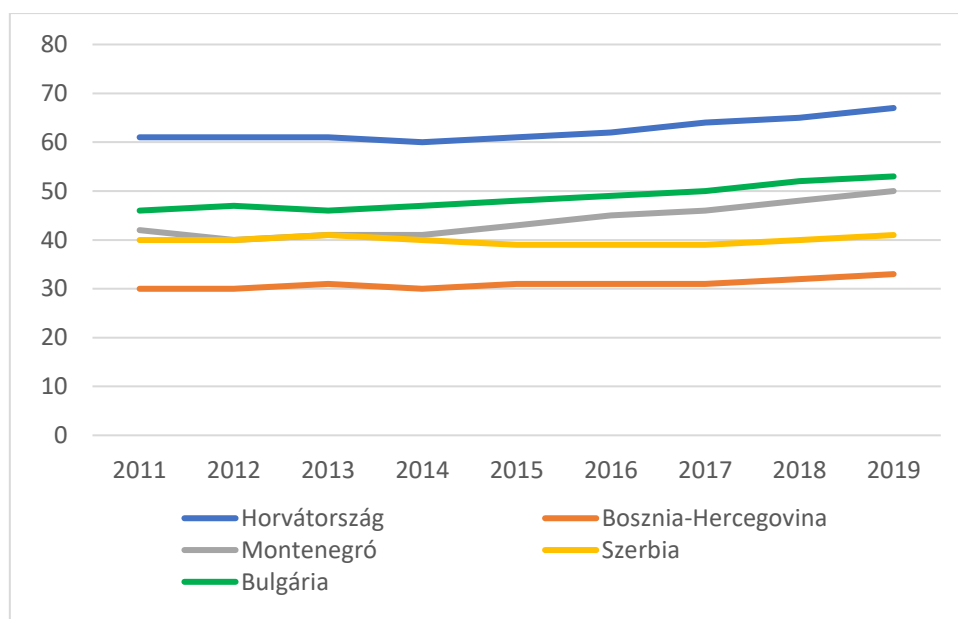
A magyar elnökség után éppen Lengyelország következett, amelynek szintén fontos célja volt az Európa Unió bővítésének folyamata és annak segítése, ezáltal azt mondhatjuk, hogy ebben a tekintetben Magyarország programját folytatta. A Nyugat-Balkánnal kapcsolatban specifikusan három célt tűztek ki még hozzá azt, hogy Szerbiát vegyék fel a tagjelöltek közé, Montenegróval kezdjék meg a csatlakozási tárgyalásokat, valamint, ami talán a legfontosabb volt, hogy írják alá a csatlakozási szerződést Horvátországgal. A Nyugat-Balkán iránti elköteleződésüket mutatva ekkoriban Donald Tusk, Lengyelország miniszterelnöke, meglátogatta mindhárom, fentebb említett országot (Adamczyk, 2022).

Lengyelországnak a három célja közül csak egyet sikerült elérnie, mégpedig a horvátokkal kapcsolatos, hiszen 2011. december 9-én aláírták velük a csatlakozási szerződést Brüsszelben, bár Lengyelország megpróbálta elérni azt, hogy Varsóban rendezzék meg az aláírási eseményt. A másik kettő célt viszont már az utánuk következő soros elnökségeknek kellett továbbadniuk, abban bízva, hogy ők be tudják majd fejezni a Lengyelország által elkezdett munkát. Az elnökség lejártával a lengyelek visszatértek az általuk általában képviselt passzívabb, visszafogottabb Nyugat-Balkán politikájukhoz, viszont továbbra is támogatták az EU törekvéseit, így 2012-ben azt is, hogy Montenegróval megkezdjék a csatlakozási tárgyalásokat, valamint, hogy Szerbiát felvegyék a tagjelölt országok közé. Annak ellenére, hogy elnökségük idején támogatták a Nyugat-Balkán csatlakozási törekvéseit, így is többször hivatkoztak elnökségi programjukban a keleti partnerségre, mely továbbra is prioritást élvezett a lengyel külpolitikában. A fejezet elején már említett negatív bővítéssel kapcsolatos attitűdök ellentételezéseként Angela Merkel, akkori német kancellár, létrehozta a Berlini Folyamatot, ami egy újabb platformot jelentett a Nyugat-Balkánnak, amiben együtt tud működni az EU-tagállamokkal. Ebbe a kezdeményezésbe a németek Lengyelországot is bevonták egyedüli V4-es országnak, amin belül szintén tudnak tenni a régió csatlakozásáért, ám Lengyelország itt sem mondható aktívnak (Adamczyk, 2022; Griessler, 2018; Orosz, 2017).

Szlovákia 2016-ban vette át az EU Tanács soros elnökségét, de ekkoriban Európát különböző nehézségek is sújtották, így nem tudták prioritássá tenni a bővítés kérdését. Ennek ellenére megemlégették a Nyugat-Balkánt programjukban, mint egy fontos, közvetlenül szomszédos régiót, támogatják az európaisodásukat és készek azt segíteni a kapcsolatok erősítésével. Csehország pedig az általam vizsgált időszak előtt, 2009-ben, és után, 2022-ben töltötte be az elnökséget, így az általuk akkor elért esetleges célokat dolgozatomban nem tudom figyelembe venni (Griessler, 2018).

A Visegrádi Négyek együttesen folyamatosan támogatják a Nyugat-Balkán további európai integrációját és inspirációként is hatnak a térségnek a saját, sikeres csatlakozási folyamataikon keresztül. A kapcsolatot folyamatosan magas szinten tartják velük, szokássá vált az országok közötti miniszteri szintű találkozók megszervezése, amelyeken a 2010-es években több alkalommal is részt vett az Európai Bizottság bővítésért és szomszédáspolitikáért felelős biztos. Ezek a találkozók jó alkalmat jelentenek arra, hogy kifejezzék támogatásukat a visegrádi országok, amit más alkalmakkor is megtesznek közös nyilatkozataikban, ezáltal és azáltal, hogy az Európai Bizottság is képviselteti magát, napirenden tudják tartani az Unió nyugat-balkáni bővítését (Koran, 2011; Strážay, 2012).

Az Európai Bizottság által 2015-ben kiadott bővítési stratégiáról szóló dokumentumában megerősítették azt, hogy elkötelezettek abban, hogy a Nyugat-Balkánt az európai integráció részévé tegyék, bár a tényleges csatlakozásukra a 2010-es évek végéig nem volt esély. Az általam vizsgált országok közül kettővel, Szerbiával és Montenegróval már megkezdtek a tárgyalásokat, sőt egyes fejezeteket már le is zártak. Bosznia-Hercegovina az általam vizsgált időszakban pedig még nem, csak 2022-ben kapta meg a tagjelölti státuszt, a negyedik ország, Horvátország pedig már 2013-ban csatlakozott az Európai Unióhoz (Sanfey et al., 2016; european-union.europa.eu, 2023).

7. ábra Vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP a Nyugat-Balkán országokban és Bulgáriában (% , 100 = EU27)

Forrás: Eurostat, 2023 (saját szerkesztés)

A három, még nem uniós tagállam közül Montenegrónak a legnagyobb az esélye arra, hogy minél előbb csatlakozzon az EU-hoz és ők is azok, akik gazdaságilag a legközelebb vannak az Európai Unióhoz (7. ábra), a legfejletlenebb uniós országot, Bulgáriát már majdhogynem utol is érték, velük szinte már az összes fejezetet megnyitották. Szerbiának is jó esélyei vannak a csatlakozásra a közeljövőben, annak ellenére, hogy Montenegróhoz képest le van maradva a tárgyalások tekintetében és csatlakozásuknak az is egy kimondatlan feltétele, hogy rendezzék a viszonyukat Koszovóval. Mindamelllett, hogy Jean-Claude Juncker még 2017-ben azt mondta, hogy 2025-ben csatlakozhat ez a két ország, nincs még dátum arra vonatkozóan, hogy mikor fejeződhetnek be velük a csatlakozási tárgyalások (Ker-Lindsay et al., 2017).

5 KÖVETKEZTETÉSEK

A Visegrádi Négyek a kromerizi nyilatkozatban vállaltakat a mai napig tartják és továbbra is fontos számukra a Nyugat-Balkán és azok támogatása. A régió iránti elköteleződés több dolog miatt is fontos számukra, de ezek országonként eltérő hangsúllyal szerepel külpolitikájukban.

Magyarország a térséghez földrajzilag legközelebb elhelyezkedő ország és erős történelmi szálak is fűzik a régióhoz, valamint nagyszámú magyar kisebbség él a Nyugat-Balkán egyes országaiban. A délszláv háborúk a V4-ek közül őket érintették a leginkább mind gazdaságilag mind pedig biztonsági szempontból, így ezen tapasztalatok alapján kifejezetten fontos a térség stabilitása és biztonsága. Ezen felül a visegrádi országok közül nekik vannak a legkiterjedtebb kereskedelmi kapcsolataik is a vizsgált országokkal, különösen Szerbiával és Horvátországgal.

Szlovákia közeli országgként szintén fontosnak tartja a Nyugat-Balkánt és külpolitikájukban is fontos ez a régió. Számukra is a térség stabilitásának és biztonságának fenntartása a legfontosabb, ami szintén a délszláv háborúkra vezethető vissza. Továbbá szlovák kisebbség is él a régióban, Szerbiában, ami miatt még fontos terület lehet számukra a Nyugat-Balkán. Az ő kereskedelmi kapcsolataik kevésbé kiterjedtek, mint Magyarországé, de a V4-ek közül a második legfontosabb számukra a térség a külkereskedelmet vizsgálva, habár korántsem akkora mértékben, mint Magyarországnak.

Csehországnak ugyanúgy fűződnek biztonságpolitikai érdekei a régióhoz, valamint a demokrácia megteremtését és az emberi jogok érvényesítését is elő akarják mozdítani a Nyugat-Balkánon. Számukra kevésbé fontos kereskedelmi partnerek ezek az országok, de céljuk, hogy erősítsék kapcsolataikat a térséggel.

Lengyelország helyezkedik el a legtávolabb a Nyugat-Balkántól és gazdaságilag is ők kapcsolódnak legkevésbé a térséghez. Külpolitikájukban nem is foglalnak el olyan fontos helyet, ők a legkevésbé aktívak a Visegrádi Együttműködés országai közül a régióban. Ennek ellenére támogatják őket hiszen a stabilitás és a demokrácia kiépítése számukra is fontos.

Magyarország 2009/10-es V4 elnöksége óta központi szerepet foglal el a Nyugat Balkán a Visegrádi Négyek tevékenységében, azóta rendszeresen találkoznak miniszteri szinten az ország vezetői is, amivel kimutatják támogatásukat a régió felé és biztosítják őket a politikai

együttműködésről. Azonban ezen felül is különböző eszközökön keresztül építik és mélyítik kapcsolataikat.

Mivel minden V4-es ország keresztülment az uniós csatlakozási folyamaton, ezáltal sok tapasztalatuk van azzal kapcsolatban, amiket megosztanak a Nyugat-Balkán csatlakozni kívánó országaival is. Ezt a know-howt például az Európai Bizottság által indított Member States Consortia eszközén keresztül teszi, amelynek célja a nyugat-balkáni államok jog- és intézményrendszerének közelítése az EU elvárásokhoz, ennek érdekében pedig a részt vevő EU-tagállamok tudástranzferen keresztül segítik ezeket az országokat. Az EB projektjén kívül a Visegrádi Négyeknek saját programjai is vannak a tudás átadására. Vannak szektorális együttműködések az igazságügy területén, valamint a jogállamiságot és alapvető jogokat célzó projektjük is van, amik mind segítik a Nyugat-Balkánt abban, hogy felzárkózzanak az Európai Unióhoz.

A Visegrádi Együttműködés inspirációként is hat a Nyugat-Balkán országaira a regionális együttműködés terén, így egyetlen létező intézményéhez (Nemzetközi Visegrádi Alap) hasonlót hoztak létre a régióban. A Nyugat-Balkán Alapot magyar felvetésre kezdték el megszervezni és 2017-ben meg is alapították, amelyhez sok szakmai segítséget nyújtott a V4, de ezen felül anyagilag is támogatta a projektet. Mindez tovább mélyítette a két térség közötti kapcsolatokat.

Az energia területén is vannak kapcsolatok a két térség között. Lengyelországnak például szándéka, hogy összekössék saját és a többi térségbeli ország energiahálózatait, amivel mindkét térség energiabiztonságát növelni tudják, csökkentve kitétséget például Oroszország felé. Egy még a 2010-es évek elején egy Visegrádi Négyek által tartott energiáról szóló csúcstalálkozón több nyugat-balkáni ország is részt vett, amely után több munkacsoportot is létrehoztak, amelynek célja a régiók energiafüggőségének csökkentése volt.

A V4-ek és a Nyugat-Balkán közötti legfontosabb közös kapocs viszont az EU-tagság kérdése. Valamilyen szinten minden ország számára fontos a régió európai integrációja, ám ez is érdekeik szerint eltérő mértékben. Viszont ez az a terület, amelyben minden ország egyértelműen egyetért, hiszen a régió Európai Unióhoz való csatlakozása nagymértékben növelné a térség biztonságát és stabilitását - amit még sürgősebbé tett az évtized közepén jelentkező migrációs válság –, ami mind a négy ország számára fontos cél.

Viszont nem mindegyik tagország számára ugyanolyan lényeges a régió EU-hoz való csatlakozása. A V4-ek közül Magyarország az az ország, amely már a 2004-es csatlakozás óta aktívan törekszik arra, hogy segítse a Nyugat-Balkán országainak integrációját. Ezt leginkább

már a fentebb felsorolt indokok miatt tartják fontosnak, valamint amiatt is, mert ez nagy mértékben hozzájárulna a jószomszédi és a kereskedelmi kapcsolatok javulásához, amik Magyarország számára a legjelentősebbek a Visegrádi Együttműködés országai közül. Ráadásul a magyar kormány politikai szövetségeket is nyerhetne a térség csatlakozása által, hiszen több helyen is illiberális ideológiát valló vezetők tettek szert nagy népszerűsége.

Magyarországgal ellentétben Lengyelországnak kevésbé fontos a Nyugat-Balkán a bővítéspolitikával kapcsolatban, sokkal inkább a keleti partnerség országaira helyezik a hangsúlyt. Viszont előbb fogja nyugat-balkáni ország elérni a csatlakozást, mint a Keleti Partnerség bármelyik tagja, így Lengyelország is érdekelt abban, hogy segítsék ezt a folyamatot, hogy utána nagyobb hangsúlyt kaphasson a számukra fontosabb régió. Ezen túl a már említett energiabiztonság és a stabilitás megteremtése miatt is érdekelték abban, hogy a Nyugat-Balkán csatlakozzon az Európai Unióhoz.

A 2010-es években az Uniónak meglehetősen negatív volt a hozzáállása a közösség bővítéséhez, ám a Visegrádi Négyek ebben a környezetben is tudtak elérni különböző sikereket, ami a Nyugat-Balkán csatlakozását érinti. Ezt pedig leginkább az EU Tanácsának soros elnökségeinek általuk betöltött időszaka alatt tudták megtenni. Mivel Szlovákia 2016-ban töltötte be ezt a tisztséget, amikor az Uniónak több problémával kellett szembenéznie nem tudott érdemben hozzájárulni ehhez a folyamathoz, Csehország pedig az általam vizsgált időszakban nem töltötte be az elnökséget.

A két másik ország, Magyarország és Lengyelország viszont aktívan tett a Nyugat-Balkán integrációjának felgyorsítása érdekében. Magyarország az elnökségi idején kívül felhasználta lobbieréjét, hogy olyan fejezeteket nyissanak meg a csatlakozási tárgyalások során először, amelyek, mint Montenegró esetében, biztosítják a tárgyalások lendületét, valamint, mint Szerbia esetében, az ország számára fontos kérdéseket tartalmaznak. Magyarország elnöksége idején, 2011-ben, zárták le a csatlakozási tárgyalásokat Horvátországgal, valamint erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy Szerbia megkapja a tagjelölti státuszt. Ezután Lengyelország követte Magyarországot, akiknek szintén fontos volt Szerbia tagjelölti státusza, valamint a Montenegróval való tárgyalások mihamarabbi elkezdése. Viszont a legnagyobb sikerük az volt, hogy elnökségük alatt írták alá Horvátországgal a csatlakozási szerződést, aminek következtében csatlakozni tudott az EU-hoz az egyik általam vizsgált ország.

A Visegrádi Négyek közül egyértelműen Magyarország az, amelyik országnak a legnagyobb érdekei fűződnek a Nyugat-Balkánnal való jó kapcsolatok ápolásához és ők is azok, akik a

legaktívabb külpolitikát folytatják velük szemben. Ennek ellenére a többi visegrádi országnak is fontos a régió és támogatják is őket, kisebb-nagyobb intenzitással. Ahogy megismertük, Lengyelország számára kevésbé fontos a térség, de a V4 többi tagállamát segítik törekvéseikben és amikor lehetőségük adódik rá, tesznek lépéseket a Nyugat-Balkánhoz való közeledés érdekében. A Visegrádi Együttműködés számára továbbra is fontos lehet a fokozott együttműködés a térség országaival az energia területén a növekvő bizonytalanságok miatt, de a know-how-juk átadása szintén egy olyan terület, amely hozzájárul a jobb és szorosabb kapcsolatok kiépítéséhez, valamint ezáltal segítik a régió európai integrációját, ami hozzájárulhat a stabilitás és biztonság növekedéséhez. Az integráció mihamarabbi elérését a V4-ek pedig leginkább az EU Tanácsának soros elnökségének általuk betöltött idején tudják támogatni, így fontos lehet ekkor a kooperáció és a bővítéspolitikai fókuszba helyezése a programjaikban.

Véleményem szerint a Visegrádi Négyek számára fontos a Nyugat-Balkán és hogy a térséggel kapcsolatos kérdéseket napirenden tartsák mind a saját platformjaikon mind pedig az Európai Unió intézményeinek keretein belül. Ezt leginkább a régióval való földrajzi és történelmi közelséggel lehet magyarázni, valamint Magyarország esetében a gazdasági kapcsolatokkal is, viszont úgy gondolom, hogy ez az utóbbi dimenzió a többi visegrádi ország esetében is egyre fontosabb lesz a Nyugat-Balkán európai integrációja után, ahogy láthattuk azt Horvátország esetében is. Ezen kívül úgy látom a térség felzárkóztatása és EU-s csatlakozása összeurópai érdek is, a stabilitás és biztonság megteremtése miatt. Fontosnak tartom még azt is, hogy a Visegrádi Négyek Lengyelországot is minél inkább érdekeltté tegyék, jobban bevonják őket a folyamatba hiszen nagyobb országgént nagyobb mértékben tudnák befolyásolni az ezzel kapcsolatos kérdéseket is. A V4-ek meglévő eszközei jó alapot szolgálnak a jövőt tekintve, arra lehet építeni és mélyíteni azt, valamint az EU Tanácsának soros elnökségeivel járó lehetőségeket is érdemes kihasználni, az elnökségi programokban hangsúlyosnak kellene lennie a régióknak, így tudnák a Visegrádi Együttműködés országai a leginkább előremozdítani az Európai Unió délkeleti irányú bővítését.

6 IRODALOMJEGYZÉK

- Adamczyk, A. (2022). The Evolution of Poland's Foreign Policy Towards the Balkans. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 31(1), 147–164. <https://doi.org/10.26650/siyasal.2022.31.944123>
- Bieber, F., & Tzifakis, N. (2019). The Western Balkans as a Geopolitical Chessboard? Myths, Realities and Policy Options. *BiEPAG Policy Brief* June, June.
- Bieri, M. (2015). The Western Balkans between Europe and Russia. *CSS Analyses in Security Policy*, 170. <https://doi.org/10.3929/ETHZ-A-010398137>
- Božić Miljković, I. (2021). Economic Cooperation between the Republic of Serbia and the Member States of the Visegrad Group. *Ekonomický Časopis*, 69(2), 158–179. <https://doi.org/10.31577/ekoncas.2021.02.03>
- ced.hu (2023). Külföldi képviseliteink [online] Elérhető: <https://ced.hu/kulfold> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.25.]
- Dabrowski, M., & Myachenkova, Y. (2018). The Western Balkans on the road to the European Union. *Bruegel Policy Contribution*, 2018(4).
- Dangerfield, M. (2014). V4: A new brand for Europe? Ten years of post-accession regional cooperation in Central Europe. *The Poznan University of Economics Review*, 14(2), 9–20.
- data.worldbank.org (2023). GDP (current US\$) Elérhető: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RS-HR-BA-ME> [Hozzáférés dátuma: 2023.08.14]
- data.worldbank.org (2023). Population, total Elérhető: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=RS-HR-BA-ME> [Hozzáférés dátuma: 2023.08.14]
- European Commission. Directorate General for Communication. & TNS Opinion & Social. (2010). *Public Opinion in the European Union*. Publications Office.
- European Commission. Directorate General for Communication. & TNS Opinion & Social. (2018). *The views of Europeans on the European Union's priorities: Report*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/11068>
- exim.hu (2023). Képviseliteink [online] Elérhető: <https://exim.hu/elerhetosegek/#kepviseletok> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.25.]
- Griessler, C. (2018). The V4 Countries' Foreign Policy concerning the Western Balkans. *Politics in Central Europe*, 14(2), 141–164. <https://doi.org/10.2478/pce-2018-0013>
- Huszka, B. (2017). Eurosceptic yet pro-enlargement: The paradoxes of Hungary's EU policy. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(4), 591–609. <https://doi.org/10.1080/14683857.2017.1367462>
- europa.eu (2023). Joining the EU. [online] Elérhető: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/joining-eu_en [Hozzáférés dátuma: 2023.09.15.]

- Eurostat (2023). GDP per capita in PPS Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00114/default/table?lang=en> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.04.]
- Ker-Lindsay, J., Armakolas, I., Balfour, R., & Stratulat, C. (2017). The national politics of EU enlargement in the Western Balkans. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(4), 511–522. <https://doi.org/10.1080/14683857.2017.1424398>
- Koran, M. (2011). Visegrad Group's goals and challenges in recent Europe: Czech reflections. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, 20(4), 66–84.
- Orosz, A. (2017). The Western Balkans on the Visegrad Countries' Agenda. KKI Policy Briefs.
- Pavličević, D. (2019). Structural power and the China-EU-Western Balkans triangular relations. *Asia Europe Journal*, 17(4), 453–468. <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00566-y>
- podgorica.mfa.gov.hu, 2023. Magyarország Nagykövetsége Podgorica - Munkatársak [online] Elérhető: <https://podgorica.mfa.gov.hu/page/munkatarsak> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.16.]
- Radovic, B. (2004). Yugoslav Wars 1991-1999 and Some of Their Social Consequences. In *Torture in war: Consequences and rehabilitation of victims—Yugoslav experience* (o. 25–70). IAN International Aid Network.
- Sanfey, P., Milatovic, J., & Kresic, A. (2016). How the Western Balkans Can Catch Up. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3119685>
- Sáringér, J. (2018). Visegrád újjászületése az államszocializmus után (1991-2004). In *A Visegrádi Négyej jelentősége, struktúrája és értékei* (o. 21–33). Külügyi és Külgazdasági Intézet.
- Sobják, A. (2012). Rethinking the Future of the Visegrad Group at a Time of Heated Debate on the Future of the EU. *The Polish Quarterly of International Affairs*, 21(4), 122–139.
- Stepper P. (2022). A V4-együttműködés politikaelméleti magyarázata(i): A funkcionista integrációelmélet strukturalista alternatívája. *Külügyi Szemle*, 21(1), 3–34. https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2022.1.1
- Strážay, T. (2012). Visegrad Four and the Western Balkans: A Group Perspective. *The Polish Quarterly of International Affairs*, 21(4), 52–64.
- Takács G. (2006). A Visegrádi Négyek és az európai integráció. In *Glied V. & Tarrósy I. (Szerk.), Globális biztonsági kihívások, NATO szerepvállalások és Közép-Európa* (o. 139–157). Publikon.
- Tóth B. L. (2015). A Visegrádi csoport (V4) Nyugat-Balkán-politikája. *Külügyi Szemle*, 14(2), 24–41.
- visegradgroup.eu (2004). Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic [online] Elérhető: <https://www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime> [Hozzáférés dátuma: 2023.08.23.]

Walsch, C. (2015). Visegrad four in Bosnia-Herzegovina. State-building and EU approximation from a Central European perspective. *Society and Economy*, 37(4), 427–441. <https://doi.org/10.1556/204.2015.37.4.1>

World Integrated Trade Solution (2021). Czech Republic trade balance, exports and imports by country and region 2010-2019 Elérhető: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CZE/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.05.]

World Integrated Trade Solution (2021). Hungary trade balance, exports and imports by country and region 2010-2019 Elérhető: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/HUN/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.04.]

World Integrated Trade Solution (2021). Poland trade balance, exports and imports by country and region 2010-2019 Elérhető: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/POL/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.04.]

World Integrated Trade Solution (2021). Slovak Republic trade balance, exports and imports by country and region 2010-2019 Elérhető: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SVK/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP> [Hozzáférés dátuma: 2023.11.05.]

Żornaczuk, T. (2012). How to Upgrade Poland's Approach to the Western Balkans? PISM Strategic File.

NYILATKOZAT

Alulírott Molnár Krisztián István büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerezés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2023. év 11. hónap 27. nap

hallgató aláírása